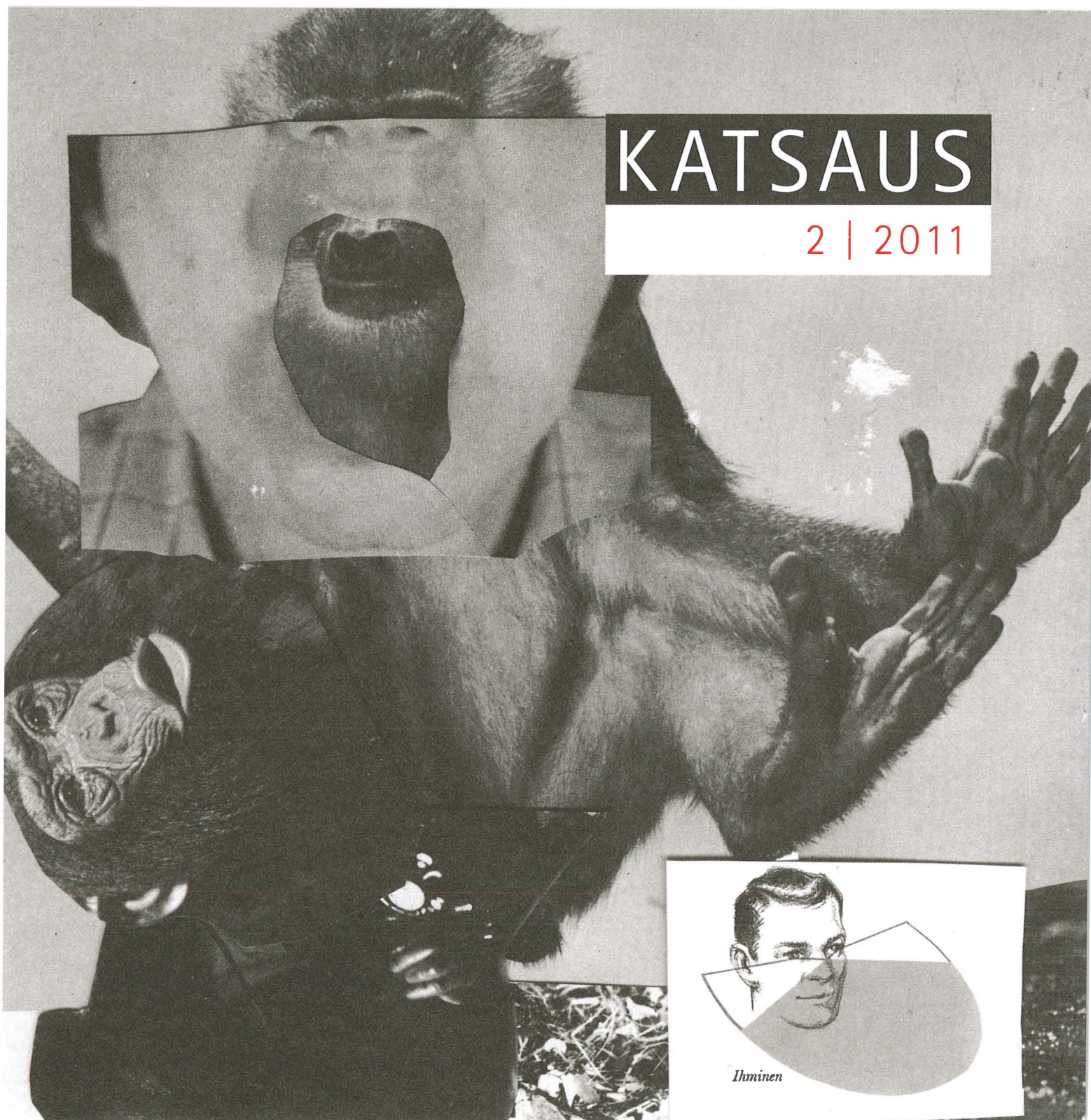

KATSAUS

2 | 2011

- 1** Pääkirjoitus: Viha uskontoja kohtaan
| *Eero Ojanen*
- 2** Luonnontiede, Wienin piiri ja tieteenfilosofian naturalistinen käänne | *Jouni Huhtanen*
- 12** Väri ja henkisyys varhaismodernistisessä utooppisessa idealismissa | *Carolus Enckell*
- 20** Toisenlaisia tekemisen tapoja – Solja Koveron haastattelu | *Hermann Yli-Tepsa*
- 27** ”Ehkä sadan kokeen joukossa on se yksi, josta tulee aivan loistava kielikuva”
– Merja Virolaisen haastattelu
| *Hermann Yli-Tepsa*
- KIRJA-ARVIOT**
- 35** Pommia niskaan • Henry Bacon: Väkivallan lumo
| *Esa Mäkijärvi*
- 35** Paluu tulevaisuuteen • J. G. Ballard:
Uponnut maailma | *Esa Mäkijärvi*
- 36** Abckiria • Tommi Parkko: Kirjoita runo!
| *Esa Mäkijärvi*
- 36** Painavia sanoja • Theodore Dalrymple: Not With a Bang But a Whimper: The Politics & Culture of Decline • Theodore Dalrymple: The New Vichy Syndrome: Why European Intellectuals Surrender to Barbarism | *Esa Mäkijärvi*
- 39** Kriittisen korkeakoulun tulevaa toimintaa

PÄÄKIRJOITUS

Viha uskontoja kohtaan

Vihasta puhuttaessa huomio kiinnittyy nyt aiheellisesti maahanmuuttokeskusteluun ja niihin asioihin liittyvään vihaan. Jo pitemmän aikaa suomalaisessa ilmapiiirissä on kuitenkin näkynyt vihan kasvu myös kristinuskkoa ja ehkä ylipäänsäkin uskonnollisuutta kohtaan.

Maahanmuuttoon liittyvä vihapuhe ja kristinuskoon liittyvä vihapuhe kumpuavat eri lähteistä ja niillä on erilaisia ilmenemismuotoja, mutta myös paljon yhteistä. Maahanmuuttopuheessa on sinänsä tarpeellisen kritiikin varjolla lietsottu vihaa ja levitetty epäasiallisuuksia. Uskontokritiikin kohdalla tilanne on usein aivan sama. Islamin sanotaan levittävän vihaa ja

väkivaltaa, samoin kristinuskkoa väitetään väkivaltaiseksi, mutta näiden puheiden itsensä taustalla tuntuu usein synkeä, suvaitsematon, fanaattinen ja järjenvastainen viha.

Kristinuskon vastainen viha on johtanut lähinnä omaisuusrikoksiin, mutta uskonnollisten paikkojen vahingoittamisesta ja häpäisemisestä on tullut kummallisen yleistä ilman että tätä asiaa juurikaan otettaisiin esille vihan ilmapiiiristä keskusteltaessa.

Jos halutaan ylläpitää suvaitsevaista ja kaikkien ihmisarvoa kunnioittavaa yhteiskuntaa, niin kristinuskoon kohdistuva vihapuhe johtaa täsmälleen päinvastaiseen suuntaan.

EERO OJANEN

KATSAUS

Julkaisija

Kriittinen korkeakoulu ry
Albertinkatu 27 a B 12
00180 Helsinki
puh. (09) 684 0010
www.kriittinenkorkeakoulu.fi
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Vastaava päätoimittaja

Eero Ojanen |
eero.ojanen@kriittinenkorkeakoulu.fi

Toimitussihteeri

Hermann Yli-Tepsa |
hermanni.ylitepsa@gmail.com

Lehden ulkoasu

Pauliina Leikas | pauliina.leikas@gmail.com

Kuvitukset

Ristomatti Myllylahti | rmyllyla@gmail.com

ISSN 1795-2131

Tilaushinta

20 euroa/vuosi (neljä numeroa)
irtonumero 6 euroa

Tilaukset, jäsenyys ja osoitteenmuutokset

puh. (09) 684 0010
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Katsaus on kulttuurilehti, joka käsittelee Kriittisen korkeakoulun toimintakenttään liittyviä aihepiirejä. Lehti lähetetään jäsenenä yhdistyksen jäsenille.

LUONNONTIEDE, WIENIN PIIRI JA TIETEENFILOSOFIAN NATURALISTINEN KÄÄNNE

JOUNI HUHTANEN

Kuvitukset: Risromatti Myllylahti

Tässä artikkelissa tarkastellaan luonnontieteen ja yleisen tieteenfilosofian välistä suhdetta Wienin piirin tarjoaman historiallisen esimerkin valossa. Useissa yhteyksissä on esitetty, että Wienin piirin ja sen edustaman loogisen positivismin kunnianhimoinen yritys luoda moraaliarvostelmista vapaa, lause- ja predikaattilogiikkaan perustuva tieteen kielisekä sen varaan rakentuva yhtenäistieteen idea johtivat lopulta tietoteoreettiseen ja älylliseen umpikujaan. Wienin piirin tavoitteena oli kehittää normatiivinen tieteenfilosofia luonnontieteiden tarpeisiin, ei niinkään kuvailla tieteen historiallista kehitystä. Tässä suhteessa uudempi tieteenfilosofia on onnistunut valaisemaan luonnontieteen tarkoituksia paremmin.

*I Prologi: loogisen positivismin
ideologisia lähtökohtia*

Wienin piiri oli maailmansotien välisen ajan eittämättä kuuluisin ja monen mielestä myös vaikutusvaltaisin filosofian koulukunta. Sen alkuna voidaan pitää Moritz Schlickin (1882–1936) vuonna 1924 perustamaa suljettua keskusteluryhmää, joka vuonna 1929 julistautui Otto Neurathin (1882–1945) ideoiman pamfletin myötä ”tieteellisen maailmankäsityksen” esitaistelijaksi. Ryhmän vaikutusvaltaisia jäseniä olivat edellä mainittujen lisäksi muun muassa Rudolf Carnap (1891–1970), Edgar Zilsel (1891–1944) sekä Schlickin

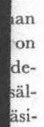
oppilaat Friedrich Waismann (1896–1959) ja Herbert Feigl (1902–1988). Piirin toimintaan ottivat tiiviimmin tai väljemmin osaa monet kuuluisat ajattelijat kuten Niels Bohr (1885–1962), Ludwig Wittgenstein (1889–1951), Alfred Tarski (1901–1983) ja Karl Popper (1902–1996). Suomalaisista filosofiista ryhmän toimintaa kommentoi eräänlaisena ulkojäsenenä Eino Kaila (1890–1958).

Schlick puolusti mainetta saavuttaneessa teoksessaan *Allgemeine Erkenntnislehre* (1918) kriittistä realismia machilaista positivismia ja akateemista maailmaa laajasti hallinnutta uskantilaisuutta vastaan. Carnap puolestaan väitteli vuonna 1921 Jenassa avaruuden ongelmasta sitoutuen samalla Jenan yliopistossa vallinneeseen uskantilaisen suuntaukseen. Vuonna 1926 Wieniin tullessaan hänellä oli mukanaan käsikirjoitus, jossa hän sovelsi Gottlob Fregen (1848–1925) ja Bertrand Russellin (1872–1970) kehittämää uudenlaista logiikkaa machilaiseen fenomenalismiin niin sanotun ”käännettävyysteesin” mukaisesti.

Kyseisen teesin mukaan lauseen merkitys määräytyy muuttamalla lauseen muotoa perättäisten määritelmien avulla siten, että siinä lopulta esiintyy vain sellaisia sanoja, joita ei voida enää edelleen määritellä. Lauseen totuuden ja epätotuuden kriteerinä on tällöin se, sisältyvätkö määritelmissä annetut alkuperäiset aistisisällöt lauseeseen vai eivät. Kaikkien mielekkäiden yksittäistapauksia kuvaavien lauseiden täytyy

sisjasta. Jääkarhut pitävät kovasti hyllyä, ja ne voivat hiipiä hyljettä kohti tämän lojua. Jos aliansa äkkirynnäköllä ja käpäläniskulla, se kumpeloitaa maalla kuin ne ovat suuria. Yleisyyden aukipitämän hengityksenä.

a

kin
issa
käi-
käs-
oka-

kui-
otta
mai-
nillä
otta
mei-
avan

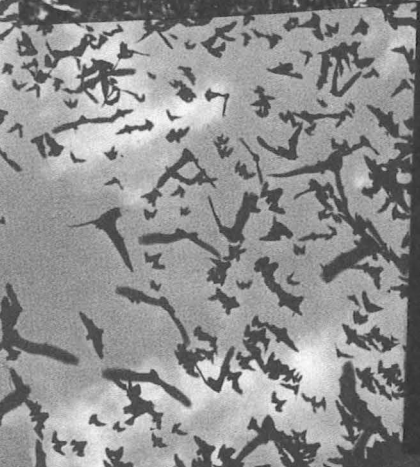
ntoon kuuluvat myös mesi, hedelmät, puun-
piset lepakot elävät yöllä kukkivista kasveista

eet.
 äyt-
 pal-

uoli-
alta-
seu-
iden
seen.
ngon
ovat

yrsijät
 tuoka-
 jyrsi-
 hastu-
 uham-
 een ja

ssa on
auhal-
rmaan
ei ole
emme
se pys
Lähe
nyöten

olla käännettävissä fenomenalistiseen (eli ilmiöitä kuvailevaan) peruskieleen. Carnap julkaisi vuonna 1928 tästä Schlickin alkuaan muotoilemasta ideasta filosofian historian yltiöpäisimpiin yrityksiin kuuluvan tutkielman *Der logische Aufbau der Welt*, joka muodosti joksikin aikaa Wienin piirin keskeisimmän filosofisen perustan.

Wienin piirin edustama looginen positivismi joutui tuntevan kritiikin kohteeksi 1930-luvun lopulta lähtien. Tunnetuimpia kriitikkoja oli Wienissä 1930-luvulla opiskellut yhdysvaltalainen filosofi W. V. O. Quine (1908–2000), joka hylkäsi käännettävyyteen klassisessa artikkelissaan "Two Dogmas of Empiricism" (1951). Samalla hän asetti kyseenalaiseksi loogista empirismia kannattaneiden filosofien keskeisen erotelun analyyttisten ja synteettisten totuuksien välillä. Loogisen empirismin mukaan analyyttiset totuudet olivat käsitteellisiä ja merkitykseen perustuvia ja siksi kokemuksesta riippumattomia; synteettiset totuudet puolestaan perustuivat tosiasioihin ja olivat siksi vain havaintokokemuksen avulla selitettävissä olevia tosioita. Wienin piirin jäsenet ajattelivat yleisesti, että matematiikka ja logiikka ovat analyyttisiä tosiseikkoja ja luonnontiede puolestaan perustuu synteettisiin totuuksiin. Carnap ei hyväksynyt Quinen kritiikkiä eikä pyrkimystä yhdistää nämä kaksi puolta toisiinsa, vaan piti jatkuvasti kiinni mahdollisuudesta erottaa analyyttiset ja synteettiset totuudet toisistaan.

Vaikka Wienin piiri ei täysin onnistunut kunnianhimoisessa tavoitteessaan luoda tieteelle yhtenäinen ontologinen, epistemologinen ja metodologinen perusta, sen luoma tieteenfilosofia jatkoi elämäänsä sekä Yhdysvalloissa (etenkin Chicagon yliopistossa) että Euroopassa kansainvälisen tieteiden ykseyden liikkeen konferensseissa. Seuraavassa tarkastellaan ensin loogisen positivismin historiallista kehitystä ja kriisiytymistä, ja sen jälkeen tieteenfilosofian naturalistista käännettä, jolla on ollut merkitystä sekä Wienin piirin luoman tieteenfilosofian että itse Wienin piiristä tehtyjen historiallisten tulkintojen suhteen.

Artikkelin lopussa ehdotetaan, että naturalistinen tieteenfilosofia on onnistunut tuottamaan menetelmällisesti täsmällisempää tieteen tutkimusta kuin sosiaalinen konstruktionismi ja etenkin sen varhainen, tieteen ontologiaan liittyvä tarkastelutapa.

II Looginen positivismi ja tieteen metodologian kehitys

Kun Nobel-komitea myönsi Ernest Machille (1838–1916) fysiikan Nobel-palkinnon vuonna 1914, ylistivät sekä vuoden 1902 fysiikan nobelisti H. A. Lorentz (1853–1928) että Albert Einstein (1879–1955) Machia yhdeksi kaikkien aikojen suurimmista tiedemiehistä ja pitivät hänen tutkimuksiaan hyvänä osoituksena fysiikan kauneudesta ja kuulauudesta. Machin teos *Die Mechanik in der ihrer Entwicklung historisch-kritisch dargestellt* (1916) sisälsi syvällisiä kriittisen järjen ja empiirisen tutkimuksen kautta saavutettuja käsityksiä fysiikan suhteellisuudesta. Einstein itse oli puhunut hieman samaan sävyyn kuin Mach ja jo Isaac Newton (1642–1727) maailmankaikkeuden harmoniasta – käyttämättä kuitenkaan eksplisiittisesti Newtonille tyypillistä "absoluuttisen avaruuden" käsitettä – ja tullut siihen tulokseen, että Jumalan täytyi osata geometrian säännöt erittäin hyvin, koska hän oli osannut rakentaa maailmankaikkeudesta täsmällisen ja itsessään harmonisen kokonaisuuden.

Astronomiassa ja kosmologiassa käsityksellä universumin harmoniasta ja maailmankaikkeuden deterministisestä rakenteesta on ollut pitkä tieteenhistoriallinen perustansa. Vaikka esimerkiksi Johannes Keplerin (1571–1630) tutkimukset eivät perustuneet dynamiikan tai fysiikan peruslakeihin – toisin kuin tiettyssä mielessä jo Newtonin tutkimukset – sisältyi niihin jo selvä matemaattinen käsitys maailmankaikkeuden kokonaisrakenteesta. Kepler oli sitoutunut kopernikaaniseen maailmankuvaan. Nikolaus Kopernikuksen (1473–1543) teos *De Revolutionibus* ei puolestaan juuri ollut astronomisessa tai matemaattisessa

mielessä *Almagestia* täsmällisempi, vaikka osoittikin perustan uudenlaiselle maailmankuvalle. Itse asiassa astronomian kehitys tulisi nähdä ketjuna, jonka alkupäässä sijaitsevat *Elementa* (n. 300 eKr.), *Almagest* (n. 150 jKr.), *De Revolutionibus* (1543) ja *Principia* (1687). Tälle geometriselle (ja pallostähtitieteelliselle) perustalle rakentui myöhemmän astrofysiikan keskeiset tulokset mukaan lukien Einsteinin ja James Clerk Maxwellin (1831–1879) yhtälöt sekä Nils Bohrin ja Max Planckin (1858–1947) tieteellinen työ. Näin käsitys luonnon "harmonia" on kehittynyt ja saanut täydellisen tieteenfilosofisen selityksensä aikojen saatossa.

Machin *Mechanik* sisälsi edellä kuvatun euklidisen perinteen mukaisen selvityksen mekaniikan kehityshistoriasta alkaen suurten jokilaaksojen mekaniikasta ja geometriasta ja päätyen hänen oman aikansa tieteseen. Näin se omalla tavallaan valaisee edellä esitettyä historiallista jatkumoa. Mach ei pyrkinyt kirjoituksissaan metafysiisiin selityksiin tai spekulatiiviseen filosofiaan, vaan hänen tavoitteenaan oli aina ajatuksen selkeys ja havainnollisuus. Gerald Holtonin mukaan Machin teos tarjosi perustavan lähtökohdan Rudolf Carnapille, Hans Hahnille (1879–1934) ja Otto Neurathille, jotka pyrkivät entisestään selkeyttämään Machin teorioita Wienin piirin ohjelmajulistukseksi kirjoittamassaan manifestissa *Wissenschaftliche Weltanschauung: Der Wiener Kreis* (1929). Tässä teoksessa olivat näkyvissä sekä Machilta omaksuttu metafysiikan vastaisuus että pyrkimys kaikenkattavan yhtenäistieteen rakentamiseen.

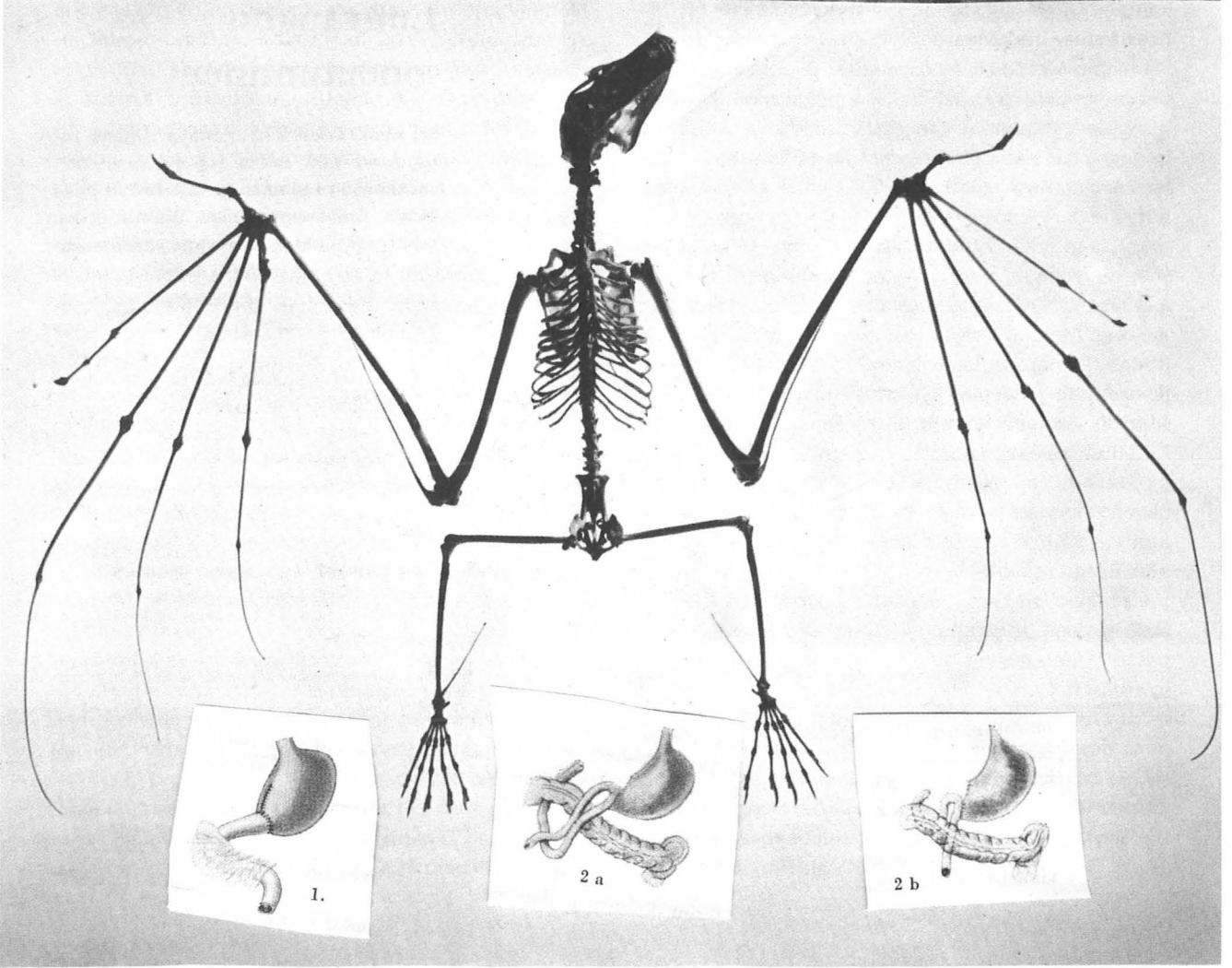
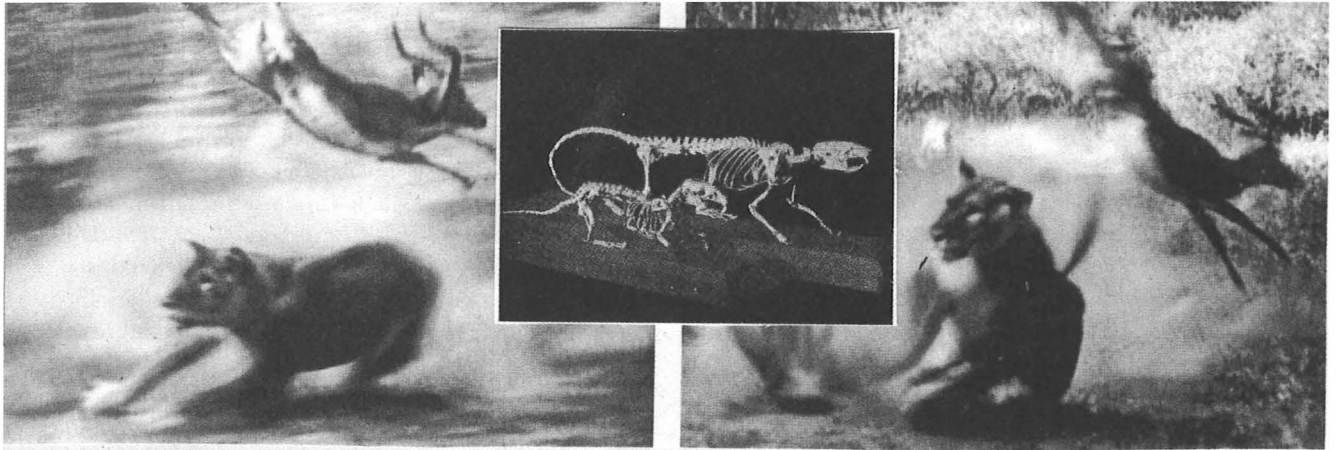
Carnapin mukaan jokaisella yksittäisellä kielellisellä symbolilla tuli olla "todellinen" vastineensa luonnossa. Wienissä vuosina 1929 ja 1930 opiskellut saksalaisfilosofi Carl G. Hempel (1905–1997) puolestaan esitti osin *Aufbaun* vastaisesti, että teoreettiset käsitteet saattoivat olla vahvassa mielessä korvaamattomia teorioiden pyrkiessä aikaansaamaan induktiivisia yhteyksiä havaintoväittämien välille. Hempel kuului Berliinin piiriin yhdessä Hans Reichenbachin (1891–1953), David Hilbertin (1862–1943), Kurt Grellingin

(1886–1942) ja Richard von Mises'n (1883–1953) kanssa. Vaikka hän ei osoittanut yhtä kovaa kritiikkiä loogista positivismia kohtaan kuin Wienin piirin "hovikriittikkona" esiintynyt Karl Popper (1902–1996), oli hän vakuuttunut siitä, ettei kaikkien tieteiden redusointi Wienin piirin esittämän tieteenfilosofian mukaiseksi yhtenäistieteeksi ehkä sittenkään ollut mahdollista.

Wienin piirillä oli selvästi voimakkaampi metodologinen ja tietoteoreettinen vaikutus 1900-luvun alun luonnontieteisiin kuin aikakauden muilla filosofisilla ryhmittymillä. Tästä huolimatta *Aufbau* ei ollut ainoastaan epistemologinen teos, vaan yhtä lailla myös tiedepoliittinen kannanotto modernismin kriisiin ja perustavanlaatuisen yrityksen saattaa tiede, filosofia, taide, arkkitehtuuri ja sosiaaliset arvot saman yhtenäisen käsitteistön alaisiksi. Schlickin maineikas oppilas Herbert Feigl oli toiminut vuonna 1929 Wienin piirin ensimmäisenä lähettiläänä heidän pyrkiessä laajentamaan ohjelmaansa taiteen, kulttuurielämän ja muun muassa Bauhaus-koulukunnan arkkitehtien keskuuteen. Wien oli keskeinen paikka pitää kulttuurisia ja ideologisia yhteyksiä sekä Berliinin piiriin jäseniin että Marburgin koulukunnan uskantilaisiin filosofiin.

Saamansa kritiikin myötä Carnap joutui rajoittamaan filosofian teeseihin, jotka koskivat vain konkreettisten luonnonoloiden ja kielen välistä suhdetta. Keväällä 1931 hän ryhtyi kannattamaan Neurathin muotoilemaa käsitystä fysikalismista, jonka mukaan kaikki mielekkäät lauseet oli voitava kääntää aika-avaruuteen sijoittuvista havaittavista kappaleista ja niiden ominaisuuksista puhuvaan fysikaaliseen kieleen. Tämä oli ollut jo *Aufbaun* keskeinen sisältö. Maailman loogisen rakentumisen perustana tuli olla eksakti havaintokieli, jonka käsitteillä tuli olla looginen vastaavuutensa olemassa olevan maailman todellisten entiteettien kanssa.

Vuonna 1935 Carnap tutustui puolalaisen matemaatikon Alfred Tarskin (1901–1983) uuteen semanttiseen totuusmääritelmään ja vakuuttui sen pätevyydestä.

Tarskin ideoita kannatti myös Popper, joka ei ollut Schlickin piirin varsinainen jäsen ja joka esiintyi mielellään loogisen positivismin "virallisena kriitikkona" ja myöhemmin sen "surmaajana". Neurath puolestaan piti kansainvälisen tieteen ykseyden liikkeen (International Congress for the Unity of Science) Pariisin konferenssissa syyskuussa 1935 kiinni epäilystään, että Tarskin yritys puhua lauseen ja tosiasian semanttisesta suhteesta johtaa lopulta metafysiikkaan. Neurathin esittämä kritiikki saattoi vaikuttaa osaltaan siihen, että Carnap julkaisi vuonna 1935 artikkelin "Testability and Meaning", jossa hän pyrki osoittamaan, että taipumuksia eli dispositioita (kuten särkyvyys, mustasukkaisuus, suru) ilmaisevia käsitteitä ei voida määritellä havaintokäsitteiden avulla (eikä kääntää kovin helposti lause- ja predikaattilogiikan kielelle). Näin Carnap päätyi lopulta hylkäämään omaa ajatteluaan *Aufbau*-teoksesta lähtien hallinneen käännettävyysteesin.

Vaikka looginen positivismi saattoi jossain määrin toipua 1930-luvun lopulla Feigl'n palattua Rockefeller-säätiön tukemasta professuurista Harvardin yliopistosta takaisin Wieniin ja muun muassa Tarskin ja Russellin liittyttyä piirin ulkojäseniksi, ei looginen positivismi enää jaksanut kantaa hedelmää sotaa enteilevässä Euroopassa. Piirin jäsenet alkoivat siirtyä vähitellen Wienistä muualle Eurooppaan sekä viimekädessä Saksan kansallissosialistista hallintoa pakoon Yhdysvaltoihin. Tämän jälkeen loogisen positivismin painopiste ja kriittinen keskus siirtyivät Atlantin taakse ja Wienin piirin alkuperäinen ohjelma törmäsi uusiin, erityisesti pragmatismiin asettamiin filosofisiin ongelmiin.

III Analyttisen ja synteettisen välisen jaon hylkääminen

Machin alullepanema positivistinen tieteenfilosofia sai haastajia jo Schlickista ja eräistä muista Wienin piirin jäsenistä, mutta varsinaista uutta tietoteoriaa

alkoiesittää Wienissä vuoden asunut ja piirin istuntoihin tiuhaan osaa ottanut yhdysvaltalainen W. V. O. Quine (1908–2000). Klassisen tieteenfilosofian mukaan teoreettisten hypoteesien valinta voidaan perustaa yksiselitteisesti empiiriseen todistusaineistoon. Empiirinen todistusaineisto riittää tukemaan (induktivismi) tai kumoamaan (popperilainen deduktivismi) teoreettisen hypoteesin. Quinen ja ranskalaisen fyysikon Pierre Duhemin (1861–1916) mukaan nimetty Duhem–Quine-teesi puolestaan sanoo, että tieteellinen koe tai havainto ei milloinkaan yksin ratkaise yksittäisen hypoteesin kohtaloa, vaan hypoteesi kohtaa havainnot aina yhdessä useiden apuhypoteesien kanssa.

Tätä Duhemilta peräisin olevaa muotoilua on pidetty teesin heikompana versiona, joka rajoittuu fysiikkaan ja yksittäisten teorioiden ja lisäoletusten muodostamiin kokonaisuuksiin. Quinen myöhemmässä ja vahvemmassa versiossa teesi koskee koko tiedettä mukaan lukien matematiikka ja logiikka. Quinen mukaan tiede muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, uskomusten verkon, joka on reunoiltaan yhteydessä empiirisiin havaintoihin. Teesin vahvan tulkinnan mukaan havainnot eivät riitä falsifioimaan yksittäisiä hypoteeseja, vaan hypoteesi voidaan aina pelastaa tekemällä muutoksia verkon muissa osissa. Quine esittää ytimekkäästi artikkelissaan "Two Dogmas of Empiricism" (1951), että mitä hyvänsä väitelausetta voidaan pitää totena, kun vain tehdään riittävän rajuja uudelleenjärjestelyjä järjestelmän muissa osissa.

Duhem–Quine-teesistä seurasi teorioiden empiirinen alimääräytyneisyys. Teesin mukaan mikä tahansa teoria oli mahdollista "pelastaa" tekemällä muutoksia joko itse teoriaan tai joihinkin sen apuoletuksiin. Periaatteessa riittävän itsepäinen henkilö voi pitää kiinni mistä tahansa väitelauseesta ja pelastaa sen kumoutumiselta tekemällä aina sopivia muutoksia muihin uskomuksiinsa. Logiikka ja havainnot eivät periaatteessa koskaan pakota häntä luopumaan väittämästään. Toisaalta itsepäisyydellä on kova hinta: pelastaakseen lempiväitteensä henkilö joutuu hyväk-

symään toinen toisiaan kummallisempia ja huonosti tuettuja apuoletuksia, ja näin syntyvä uskomusten järjestelmä tulee hetki hetkeltä epäuskottavammaksi ja vähemmän houkuttelevaksi.

Positivismin kritiikkiä jatkoi sotien jälkeen yhdysvaltalainen tieteenfilosofi Ernest Nagel (1901–1985) esittämällä tieteenfilosofian ja metodologian kannalta keskeisessä teoksessaan *The Structure of Science* (1961), että tiede itsessään on monitahoinen kulttuuriin rakennelma eikä sen menetelmiä tai tuloksia voida asettaa yhden metodologisen, teoreettisen tai loogisen järjestelmän alaiseksi. Tiedettä ei voida redusoida yhteen perustaan. Nagel korosti, että tieteen teoriat eivät ole yksiselitteisesti käännettävissä ilmaisuiksi välittömistä aistihavainnoista tai uskosta universaaliin determinismiin moraalisen vastuun kustannuksella. Teos on yhä hyvä puheenvuoro eksperimentalismen kehityksestä, tieteellisten lakien logiikasta, teorioiden kognitiivisesta statuksesta, reduktionismista sekä metodologisesta relativismista. Nagelin tavoin voidaan ajatella, että tieteen matemaattiset mittalaitteet ja itse luonnontieteelliset empiiriset havainnot eivät voi olla yhdessä vaikuttamatta tieteellisten selitysten logiikkaan. Tällöin luonnontieteitä ei voi esittää yhtenä kokonaisuutena. Fysiikan, kemian ja biologian mittalaitteet ovat kehittyneet historiallisesti eri tavalla, eivätkä kyseiset tieteet siksi noudata samanlaista ontologista ja epistemologista "järkeä".

Nagel kuului sotien jälkeisen tieteenfilosofian keskeisiin hahmoihin. Aikakauden muita merkittäviä tieteenfilosojeja olivat Karl-Otto Apel (s. 1922) ja ennen kaikkea englantilainen Wienin piiriltä, Kantilta ja Popperilta vaikutteita saanut loogisen positivismin kannattaja A. J. Ayer (1910–1989). Ayer pyrki tutkimuksissaan laajentamaan Wienin piirin ohjelmaa ja osoittamaan uudet mielekkäät lähtökohdat tieteen kielen ja fysikaalisen maailman suhteelle. Tosin teoksessaan *Language, Truth and Logic* (1936) hän pääasiassa toisteli Wienin piirin tunnettuja käsityksiä analyttisten ja synteettisten totuuksien eroista ja tieteellisten

väitteiden verifiointista. Frankfurtin yliopiston emeritusprofessori Apel on puolestaan pyrkinyt omissa töissään tuomaan esiin loogisen positivismin suhdetta ihmistieteisiin ja eliminoimaan siten käännettävyyteen aiheuttaman umpikujan.

IV Tieteenfilosofian naturalistinen käänne

Tieteenfilosofia on kokenut 1980-luvulta lähtien huomattavia muutoksia. Esiin nousee erityisesti kaksi tieteenfilosofian tutkimuskohteeseen liittyvää kehityssuuntaa, joista ensimmäistä voidaan kutsua tieteenfilosofian naturalistiseksi käännteeksi ja toista tieteenfilosofian pyrkimykseksi erikoistua erityistieteisiin. Kehityskuluista jälkimmäinen on sekä laajemmalle levinnyt että vanhempi kuin 1990-luvulla syntynyt naturalismi. Käytännössä erityistieteisiin erikoistuminen on tarkoittanut sitä, että tieteenfilosofit ovat pyrkineet kirjoittamaan yleisen tieteenfilosofian sijaan hiukkasfysiikan, biokemian, molekyylibiologian ja muiden erityistieteiden filosofiaa. Vaikka naturalistisella käännteellä ja erityistieteisiin erikoistumisella ei ole varsinaista sisäistä yhteyttä toisiinsa, käytännössä erikoistuminen erityistieteisiin on ollut yksi merkittävimmistä uuden naturalismin kehityksen edellytyksistä.

"Naturalismi" on merkinnyt muutosta tieteenfilosofien asennoitumisessa tutkimuskohteeseensa. Käsite ei ole viitannut tieteenfilosofisessa ja tieteentutkimuksellisessa yhteydessään esimerkiksi mielenfilosofiseen naturalismiin (materialismiin), joka kieltää ei-materiaaliset substanssit. Toisaalta se ei ole tarkoittanut metodologista naturalismia, joka on halunnut esittää tieteen ykseyteen vedoten, että yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tulisi pitäytyä luonnontieteiden käyttämissä menetelmissä. Sitä ei myöskään tule ymmärtää tietoteoreettisena näkemyksenä, jonka mukaan luonnossa havaittavat ilmiöt ovat parhaiten selitettävissä luontoon itseensä pohjautuvilla syillä. Naturalismi ei siis tässä merkitse naturalistista suuntautumista tieteen tavoitteisiin, vaan kuvaa

tieteenfilosofian asennetta omaa tutkimuskohdettaan kohtaan.

Mika Kiikeri ja Petri Ylikoski ovat pitäneet naturalistista suuntausta tieteenfilosofian historiallisen käänteen loppuunsaattamisena siksi, että siinä filosofien suhde tieteen normatiivisuuteen on olennaisesti muuttunut. Naturalistien lähtökohtana on tutkia tiedettä sellaisena kuin se on, ei sellaisena kuin sen filosofisten ja tietoteoreettisten pohdintojen perusteella tulisi olla. Ero aikaisempaan tieteenfilosofiaan on selkeä: siinä missä aikaisemmat tieteenfilosofit ottivat lähtökohdakseen filosofiset *a priori* -pohdinnat rationaalisuudesta, tieteen tavoitteista tai todellisuuden luonteesta arvioidakseen tieteilijöiden toimintaa, naturalistit lähtevät puolestaan liikkeelle tieteellisistä käytännöistä ja yrittävät niiden pohjalta lähestyä tarkastelun kohteena olevaa tieteenalaa tai tieteellistä ongelmaa. Aikaisemmin otettiin lähtökohdaksi normatiiviset näkemykset, joihin tiede pyrittiin sovittamaan, nyt puolestaan lähdetään liikkeelle deskriptiivisistä lähtökohdista ja yritetään sovittaa mahdolliset normatiiviset väittämät tähän kehikkoon.

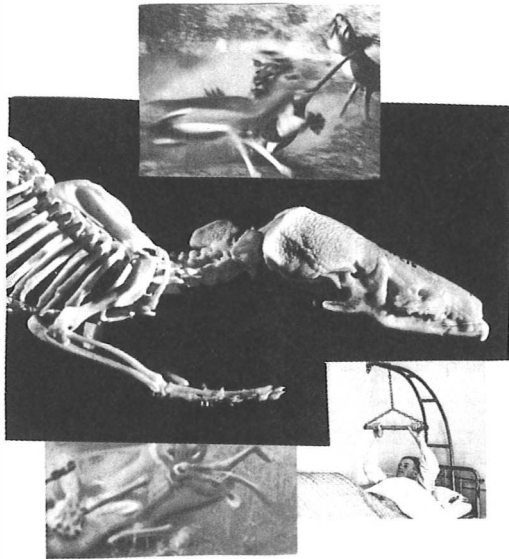
Ero Wienin piirin aikaiseen filosofiaan on huomattava. Loogisten positivistien nähtiin asettavan itsensä tieteen yläpuolelle eräänlaisiksi tuomareiksi, jotka norsunluutornistaan käsin sanelivat ehdot tieteelliselle toiminnalle. Positivistit katsoivat tietonsa tieteen menetelmistä edeltävän tiedettä ja näkivät tämän seikan oikeuttavan yksisuuntaiseen tiedonvälitykseen. Koska he jo tiesivät, mitä tiede on tai mitä sen tuli olla, heillä ei ollut enää tarvetta kysyä tieteilijöiltä tai empiirisesti suuntautuneilta tieteenfilosoifeilta näiden mielipidettä. Nykyisin kyseisen asenteen oikeuttanut usko filosofien hallussa olevaan tietoon tieteellisestä menetelmästä on karissut. Naturalistisesti suuntautuneet tieteenfilosofit eivät usko, että heillä olisi jonkinlainen etuoikeutettu asema suhteessa tieteelliseen tietoon ja tieteen metodologiaan. Pikemminkin he katsovat, että tiedettä tulee tutkia samalla tavoin kuin mitä tahansa inhimillistä toimintaa tai instituutiota.

Tie naturalismiin on ollut pitkä. Tieteenhistoriallisesti ajatellen modernin tieteenfilosofian ja tieteen tutkimuksen kehitys on noudattanut kolmivaiheista kulkua: ensimmäisen (arkaaisten) vaiheen muodostaa 1700-luvun lopun valistusfilosofiasta ja 1800-luvun alun kansallisromantiikasta vaikutteita saanut tieteen tutkimus, joka pyrki näkemään luonnontieteen kehityksen ihmiset taikauskon kahleista vapauttaneena tapahtumasarjana. Tästä esimerkkinä mainittakoon englantilaisen historioitsijan William Whewellin (1794–1866) kaksi merkittävää tieteenhistoriallista tutkimusta eli *History of the Inductive Sciences: From the Earliest to the Present Time I–III* (1837) ja *Philosophy of the Inductive Sciences: Founded upon Their History I–II* (1840). Näissä teoksissa Whewell pyrki osoittamaan tieteenhistorian pitkän jatkumon antiikin Kreikan luonnonfilosofiasta oman aikansa tieteeseen saakka.

Toista kehitysvaihetta edustaa edellä kuvattu Machin aloittama positivistinen suuntaus, jonka keskeisenä huipentumana näyttäytyy Wienin piirin luoma tieteenfilosofia. 1800-luvun historioitsijoiden tapa nähdä tiede "ylihistoriallisena" ilmiönä muuttui ajan myötä, mutta vielä 1900-luvun alussa tieteenhistorioitsijat saattoivat sortua anakronistisiin tulkintoihin. On väitetty, että esimerkiksi George Sartonille (1884–1956) tieteenhistoria olisi merkinnyt mielivaltaisesti jaoteltavaa kronikkaa tieteen positiivisten faktojen kasautumiseksi arvosteltuna hänen oman aikansa tieteen saavutuksista käsin. Kolmannen ajallisen kehityslinjan muodostaa sotien jälkeinen tieteen tutkimus. Sen viimeisimpiä keskeisiä suuntauksia ovat olleet naturalismi ja sosiaalinen konstruktionismi. Artikkelin lopuksi esitetään muutama huomautus erityisesti konstruktio- nismissa ilmenevistä ongelmista.

V Epilogi: Luonnontieteen tarkoitusta etsimässä

Käsitys luonnontieteiden erehtymättömyydestä on juurtunut paikoin niin syvälle ihmisten ajattelutapoihin, etteivät edes luonnontieteistä tehdyt populaarit

yleisesitykset ole onnistuneet hälventämään tätä vaikutelmaa. Esimerkiksi Harry Collinsin ja Trevor Pinchin vuonna 1993 julkaisema *The Golem* ei onnistunut osoittamaan kovin selkeästi, että luonnontiede ei ole erehtymättömästi totuutta synnyttävä automaattinen mekanismi, vaan pikemminkin inhimillinen sosiaalinen prosessi, joka parhaimmillaan tuottaa hyödyllistä tietoa selkeämmin kuin muut tunnetut menetelmät.

Ernest Nagelin ja A. J. Ayerin tieteenfilosofian jälkeen Bruno Latourin ja Steve Woolgarin tieteentutkimukselliset teokset pyrkivät tekemään selväksi, että luonnontieteet eivät perustu kokeiden yksinkertaiseen mekaaniseen käyttöön, vaan erilaisten tiedonhankintamenetelmien kriittiseen arviointiin, erilaisten empiiristen ja rationaalisten välineiden hyödyntämiseen tutkimuksessa sekä eri tavoin tuotetun tiedon luovaan ja soveltavaan yhdistelemiseen. Vaikka tällaisten näkökohtien huomioiminen on voinut auttaa sekä tieteentutkijoita että kokeellista tutkimusta tekemään luonnontieteilijöitä hahmottamaan luonnontieteiden perimmäistä luonnetta ja erottamaan tieteen "kovat" ja "pehmeät" piirteet toisistaan, on syytä huomata,

että Latour ja Woolgar esittävät *Laboratory Life* -teoksessaan (1979) luonnontieteellisten faktojen sosiaalisen rakentumisen ontologisena kysymyksenä. Aina-kin Latour on sittemmin luopunut tästä käsityksestä ja siirtynyt kannattamaan luonnontieteellisten faktojen suhteen metodologista konstruktionismia.

Sosiaalikonstruktivistisia laboratorioetnografeja hieman paremmin luonnontieteen perusteita ovat kyenneet avaamaan naturalistisen tieteentutkimuksen edustajat Werner Callebaut, Ronald Giere ja David Hull. Heidän mukaansa käytännön tutkimustyötä tehtäessä ei voida juuri koskaan ennakolta tietää, mitkä ajatukset, keksinnöt ja löydökset tulevat kestävänsä aikalauskritiikin tai myöhempien tieteenharjoittajien empiiriset kokeilut. Tiede on epävarmaa ja historiallisesti kehittyvää, ja tämä epävarmuus on syytä ottaa huomioon myös tieteentutkimuksessa. Luonnontieteille ei ole mielekästä etsiä kaikenkattavaa viimeistä teoriaa – kuten muun muassa vuoden 1979 fysiikan nobelisti Steven Weinberg on pyrkinyt tekemään. Mikäli luonnontieteen tehtävänä olisi etsiä fysiikan lopullista teoriaa, josta kaikki muut fysiikan lait voidaan johtaa, päädyttäisiin helposti ajatukseen, ettei yksikään nykyisistä teorioista ole täysin oikea, vaan kaikki tällä hetkellä käytössä olevat teoriat ovat vain lopullisen totuuden likiarvoja ja välietappeja matkalla kohti lopullista "totuutta". Naturalismi on oikeassa kieltäessään tällaisten lopullisten totuuksien olemassaolon mahdollisuuden.

Huolimatta siitä, että luonnontieteet eivät kykene sanomaan lopullista totuutta tutkimistaan asioita, pyrkimys asioiden todellisen tilan tietämiseen on joka tapauksessa hyvä luonnontieteellinen tavoite. Luonnontieteellisen työn käyttövoimana voi olla käsitys siitä, että luonnossa on *aitoja* totuuksia keksittävänsä ja keksimisensä jälkeen ne voivat nousta pysyvästi ihmisen tietokyvyn osaksi. Matemaattisessa ja teoreettisessa fysiikassa pyritään tietoisesti pääsemään lähelle pysyvän tiedon ihannetta. Fysiikassa on monenlaisia ongelmia, joissa käsitellään liikettä ja voimia jonkinlaisessa avaruudellisessa tilassa. Nämä eivät voi olla sosiaalisia

rakenteita. Fysiikan tutkimusta hallitsevien yhtälöiden mukaan pyritään päätyämään samaan kiinteään pisteeseen huolimatta siitä, mistä avaruuden pisteestä tarkastelu aloitetaan. Luonnontieteissä tätä perustavaa käsitystä on kutsuttu yleisimmin invarianssiperiaatteeksi. Nykyinen kenttäteoriaan, alkeishiukkasten tutkimukseen, kvanttifysiikkaan ja säieteoriaan perustuva fysikaalinen tutkimus pyrkii kohti tätä kiintopistettä – huolimatta siitä, saavuttaako se koskaan kyseistä tasoa täydellisesti ja tuleeko siitä koskaan maailmaa koskevan inhimillisen tiedon pysyvä osa.

Nykyisistä konstruktionisteista muun muassa Steven Shapin on omaksunut (realistisen) kannan, jonka mukaan luonnontieteiden tapauksessa yksikään yleistys ei ole täysin tosi ja harvat monenlaiseen aineistoon perustuvat yleistykset ovat täysin epätosia. Tosiasia, että aurinko on noussut miljoonia kertoja ja tämän havainnon perusteltuja teoreettisia selityksiä on olemassa lukuisia, ei kiellä mahdollisten poikkeuksien ilmaantumista. Ehkä koittaa päivä, jolloin aurinko ei enää nouse. Luonnontieteilijät eivät yleensä ole harmistuneita kohdatessaan vakiintuneiden yleistysten kaatumisen. He sovittavat teoriasensa uusien olosuhteiden mukaiseksi ja tekevät uusia laskelmia ja ennusteita päästäkseen selvyyteen tutkimuskohteessaan tapahtuneista muutoksista. Vaikka luonnontieteiden kehitys ja tiedon kumuloituminen eivät muodosta virheetöntä prosessia, luonnontieteitä voidaan käyttää moniin tarkoituksiin mittalaitteiden kehittyessä ja tarkentuessa entisestään. Ehkä luonnontiede ei saavuta koskaan lopullista täydellisyyttä, mutta sen tulosten soveltaminen ihmisen elinolojen parantamiseksi on silti hyödyllinen tavoite.

Yhteiskunnan omaksuma liian jyrkkä asenne luonnontieteitä kohtaan on pidemmän päälle haitaksi sekä tieteen että tieteen tutkimuksen kehitykselle. Tästä ovat naturalismi ja sosiaalinen konstruktionismi yhtä mieltä. Yleisesti ajatellaan, että mikäli luonnontiede ei tuota varmaa ja täydellistä tietoa, se ei tuota minikäänlaista tietoa. Myös epävarmasta ja tuloksiltaan keskeneräisestä luonnontieteestä voi ja saa olla hyötyä

ihmiselle. Luonnontiede on menestyksenkäs tapa ymmärtää maailmaa, ei niinkään täydellinen "maailmankuva". Se on selkeästi hyödyllinen keino hankkia vastauksia suureen määrään kysymyksiä, joskaan nuo kysymykset eivät ole ihmisen olemisen kannalta ainoat eivätkä välttämättä tärkeimmät kysymykset. Tästä syystä täytyy olla Jay A. Labingerin ja Harry Collinsin tapaan aidosti huolestunut siitä, että luonnontiede esitetään täydellisenä maailman kuvauksena ja sen katsotaan vievän elintilan kaikilta muilta katsontakannoilta kuten taiteelta, hengelliseltä elämältä, erilaisilta elämänfilosofioilta ja uskonnoilta, sosiaalitieteiltä sekä humanismilta. ■

Kirjallisuutta

- Ayer, A. J. (ed.) (1959): *Logical Positivism*. New York: The Free Press.
- Callebaut, Werner (1993): *Taking the Naturalistic Turn or How Real Philosophy of Science is Done*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Collins, Harry & Pinch, Trevor (1993): *The Golem. What Everyone Should Know About Science*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Giere, Ronald (1999): *Science Without Laws*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Holton, Gerald (1993): *Science and Anti-Science*. Cambridge (Mass.) & London: Harvard University Press.
- Holton, Gerald (1995): *Einstein, history, and other passions*. Woodbury (N.Y.): AIP Press.
- Hull, David (1988): *Science as a Process. Evolutionary Account of the Social and Conceptual Development of Science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004): *Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Labinger, Jay A. & Collins, Harry (toim.) (2001/2007): *Ainoa kulttuuri? Keskustelua luonnontieteestä*. Suomentanut Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve (1979): *Laboratory Life. The Social Construction of Scientific Facts*. Introduction by Jonas Salk. Beverly Hills & London: Sage Publications.
- Nagel, Ernest (1961/1979): *The Structure of Science. Problems in the Logic of Scientific Explanation*. London and Henley: Routledge and Paul Kegan.
- Shapin, Steven (2008): *The Scientific Life. A Moral History of a Late Modern Vocation*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Weinberg, Steven (1999): *Unelmia viimeisestä teoriasta*. Suomentanut Jukka Maalampi. Helsinki: Art House.
- Woolgar, Steve (1988): *Science. The Very Idea*. London: Tavistock.

VÄRI JA HENKISYYS VARHAISMODERNISTISESSA UTOOPPISESSA IDEALISMISSA

CAROLUS ENCKELL

Kuvitukset: Ristomatti Myllylahti

Asenteemme modernismia tai tarkemmin sanottuna abstraktia taidetta kohtaan on ohjelmallista retoriikkaa: haluamme tulkita modernistisen kuvataiteen yksipuolisesti esteettisenä formalismina.

Jos tarkoitamme modernismilla vain toisen maailmansodan jälkeistä aikaa, angloamerikkalaisen kulttuurihegemonian, markkinatalouden ja kulttuurin kaupallistumisen aikakautta, tämä pitääkin paikkansa. Herbert Marcusea mukaillen aikamme markkinataloudelle on ominaista harmoninen pluralismi. Se hyväksyy kaiken ja omii sen osaksi itseään. Taidekin on muuttunut tavaraksi, jota mitataan sen markkina-arvon kautta.

Modernismin utopiat ja henkisyys

Täysmodernistiset koulukunnat olivat kuitenkin alun perin utopioita muuttuvasta ihmisestä, uudesta aikakaudesta ihmisen historiassa, jossa taiteeseen liittyvät konventiot haluttiin radikaalisti muuttaa. Vanha porvarilliseen makuun ja turvallisuuteen nojaava taidekäsitys oli romutettava. Yksi tapa tehdä tämä oli luoda uutta taidetta, joka nojautui uusiin teknisiin innovaatioihin ja luonnontieteellisiin havaintoihin. Siksi ensimmäisen maailmansodan jälkeinen modernismi kouluineen ja manifesteineen ei ollut uusi formalistinen koulukunta, vaan kunnianhimoinen yhteiskuntapoliittinen pyrkimys muuttaa ihmistä ja hänen ympä-

ristöään. Nämä pyrkimykset näkyivät jo 1800-luvun varhaismodernistisissa näkemyksissä, joissa romantiikan idealismin voi sanoa yhdistyneen teollisen vallankumouksen synnyttämään radikaaliin, usein marxilaiseen materialismiin.

Henkisyys on ongelmallinen käsite, koska se viittaa pikemmin abstraktin taiteen syntyvaiheisiin kuin modernismi-käsitteeseen yleensä. Erityisesti tieteen piirissä henkisyyttä on väheksytty – on haluttu korostaa sanan viittaavan uskontoon, okkultismiin ja mystiikkaan. Käsite on kuitenkin noussut uudelleen arvoonsa erityisesti taidehistorian kiinnostuttua romantiikan aikakauden henkisestä perinteestä.

Robert Rosenblumin romantiikan pohjoista perinnettä maalaustaiteessa käsittelevä tutkimus vuodelta 1975 on ollut suuntaa antava. Abstraktin taiteen syntyä ja sen yhteyttä romantiikan idealismiin on tuotu laajasti esiin muun muassa Los Angelesissa vuonna 1986 järjestetyssä *The Spiritual in Art* -näyttelyssä. Näyttelyn aiheena oli taiteen henkinen sisältö vuosina 1890–1985. Tämän lisäksi aihetta on käsitelty viime vuosina Pariisissa järjestetyissä suurissa näyttelyissä, joissa myös abstraktin taiteen suhdetta väriin ja musiikkiin sekä synestesian merkitystä on nostettu esiin. Kaikki tämä on ajankohtaistanut varhaismodernismin käsitettä ja sen merkitystä.

Ei ole yllättävää, että uusi taide sai innostuksensa 1800-luvun lopulla Euroopassa syntyneiden uusien

henkisten liikkeiden, ennen kaikkea teosofian ja antroposofian opeista. 1800-luku oli idän filosofioiden ja uskontojen nousukautta Euroopassa. Niitä käsitteleviä kirjoja julkaistiin useilla länsimaisilla kielillä. Esimerkiksi A.P. Sinnetin vuonna 1883 ilmestynyt teosofinen tulkinta buddhismista, *Esoteric Buddhism* oli vuoteen 1903 mennessä ehtinyt jo kahdeksanteen painokseen. Teosofisen liikkeen perustaja Helena Petrovna Blavatsky oli 1888 julkaissut pääteoksensa *Salainen Oppi* ja Rudolf Steiner julkaisi vuonna 1904 kirjansa *Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen*.

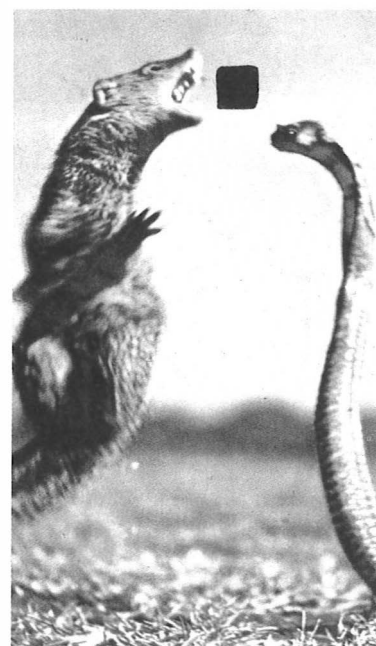
Sixten Ringbom, Kandinsky ja Joakim Fiorelainen

Myös eurooppalainen romanttinen utopinen idealismi eri muodoissaan kiinnosti taiteilijoita. Wassily Kandinskyyn (1866–1944) erikoistunut Åbo Akademin taidehistorian professori Sixten Ringbom on pohtinut Joakim Fiorelaisen (1135–1202) vaikutusta Kandinskyn käsitykseen taiteen uudesta tehtävästä. Joakim Fiorelaisen historiantulkinta perustui hänen omiin näkyihinsä ja tulkintoihin kristillisestä kolminaisuudesta. Fiorelainen näki ihmisen tulevan historian ja ihmiskunnan kehityksen säännönmukaisuuden jakaantuneena kolmeen kauteen joista viimeisen, "kolmannen valtakunnan" piti olla pyhän Hengen aikakautta

Kirjoitelmassa *Concordia Novi ac Veteris Testamenti* Joakim luonnehtii näitä kolmea olotilaa: Isän valtaa säätelee laki, tieto, orjuus, ruoska ja pelko; Pojan valtakuntaa armo, viisaus, pojan asemaan kuuluva palveleminen, teot ja usko; Pyhän Hengen kautta vieläkin runsaampi armo, ymmärryksen täydellisyys, vapaus, mietiskely ja rakkaus. Ensimmäinen tila kasvattaa nokkosia, toinen ruusuja, kolmas liljoja; ensimmäinen tuo vettä, toinen viiniä, kolmas öljyä.

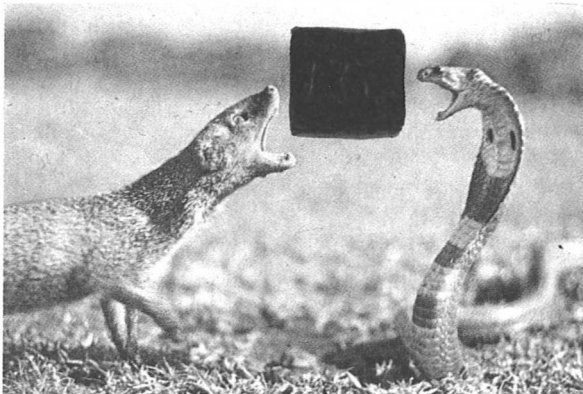
Ajatus "kolmannesta valtakunnasta" sai myöhempiäkin puolestapuhujia. Viimeisessä kirjoituksessaan Saksalainen varhaisromantiikan filosofi Gotthold Lessing (1729–1781) pohjaa historianfilosofisen mallinsa ihmiskunnan kehityksestä Joakimin näkyihin. On yllättävää, että juuri kirkonvastainen valistusihminen ja rationalisti Lessing herätti henkiin joakimilaiset kolme aikakautta.

Ringbom pitää Lessingin joakimilaisuutta merkittävänä saksalaisen romantiikan kannalta. Olihan Lessing arvovaltainen runoilija sekä taide-teoreetikko. Kolmijaon hyväksyi muun muassa Friedrich Schelling (1775–1854), joka sovelsi sitä jopa kristinuskoon. Ensimmäisenä vaiheena Schelling näki Pietarin hahmoon henkilöityneen katolilaisuuden, toisena vaiheena Paavalissa ruumiillistuvan protestanttisuuden ja kolmantena

vaiheena Vapauden Uskonnon, kirkon jonka vertauskuvana oli Johannes. Philip Otto Runge (1777–1810), toinen romanttisen maalaustaiteen päähahmoista Saksassa, sovelsi samaa kaavaa hiukan sekavasti uskonnollisen taiteen kehitykseen. Rungen mielestä kunkin aikakauden hienoimmat taideteokset olivat syntyneet jakson loppuvaiheessa, sen jo rappioituessa. Hän teki luki-jalle selväksi, että juuri 1800-luvun alussa elettiin siirtymävaihetta.

Ensimmäisessä vaiheessa, Egyptin ja klassisen antiikin taiteessa kuvattiin kokonaisiasia jumalmaailmoita. Kristinuskon vähensi jumal-

ten lukumäärää. Katolilaisuudessa sallittiin yhä pyhimysten palvonta ja kertovat kuvat. Protestantit puolestaan rajoittivat Kolminaisuuden lukumäärän kolmeen persoonaan. Nyt pyrittiin keskittymään yhteen ainoaan Jumalaan. Se heijastui taiteeseenkin, jonka täytyi muuttua abstraktiksi.

August Strindberg

1890-luku merkitsi kirjailija August Strindbergille (1849–1912) ja hänen taiteelleen tyylillistä suunnanmuutosta. Hän teki täyskäännöksen realismista ja naturalismista ja alkoi harjoittaa alkemiaa ja okkultismia. Samanaikaisesti hänen maalauksensa ja visuaalinen ajattelunsa lähenteli ilmettä, jonka voi sanoa ennakoivan 1900-luvun abstraktia taidetta. Nämä vuodet, joita Strindbergin elämäkerrassa kutsutaan "inferno-kriisiksi" saivat hänet taas kiinnostumaan maalauksesta. Maalaaminen oli hänen lukkarinrakkautensa, johon hän aina oli palannut hakiessaan uutta inspiraatiota. Nyt hän oli Pariisissa ja hänellä oli voimakas tarve hakeutua kaupungin taiteilijoiden ja kirjailijoiden pariin. Pariisi oli näinä vuosina monien eri taidettylien kaupunki. Sieltä löytyi kaikkea impressionismista symbolismiin ja synkretismiin. Siellä hän myös törmäsi vasta heränneeseen okkultismiin, alkeimian ja teosofian kiinnostukseen.

Strindberg löysi okkultistisesta kosmologiasta kolme perustavanlaatuaista "ilmeisyyttä", joita hän henkilökohtaisesti piti erityisen puhuttelevina ja käyttökelpoisina. Ensiksikin maailmankaikkeus oli jaettu kahtia. Yksi osa oli näkyvä ja maallinen, toinen näkymätön ja henkinen. Taiteilijan tehtävä oli todistaa kahden osan yhteenkuuluvuutta. Toiseksi näiden maailmojen sisällä ja niiden välillä oli yhteenkuuluvuuksia. Ihminen voitiin käsittää pienoiskokoisena peilikuvana suuremmasta olemassaolosta, maailmankaikkeudesta. Kolmas ilmeisyys koski välitilaa, aineen ja hengen välimaastoa. Tilaa kutsuttiin "astraalitasoksi" tai "astraalivaloksi".

Toinen ilmeisyys oli erityisen tärkeä, koska se edellytti kykyä katsoa todellisuutta uudella tavalla. Piti tulla vihkiytyneeksi, joka osasi nähdä yhteyden itse ilmiöiden ja ilmentymien välillä sekä niiden taustalla olevat syyt. William Blaken sanoin:

To see a World in a grain of sand / And a heaven in a wild flower, / Hold infinity in the palm of your hand / And eternity in an hour. (William Blake, "Auguries of Innocence")

Kesällä 1892 Strindberg maalasi sarjan poikkeavia merimaisemia. Hän oli jo keväällä lähtenyt Dalarön saarelle Tukholman saaristoon. Maisemat edustivat hänen mukaansa sattumanvaraisuuden teoriaa. Kirjeessä tuttavalle hän selittää automaattisen taiteen teoriaansa sekä taiteen katsomista. Strindberg käyttää vertauskuvana tarinaa pojasta, joka näkee metsässä kuvankauniin metsänhaltiatteren, mutta huomaa myöhemmin vain katsovansa metsässä olevaa puunrunkoa. Hänen mielikuvituksensa oli hetkellisesti synnyttänyt tämän kuvan.

Strindbergin merimaisemat ovat pyrkimyksiä pois esittävyiden lainalaisuuksista ja yrityksiä tuoda esille materiaalin omaa naturalismia. Maalaus ei ole todellisuuden heijastuma vaan taideluoma, jonka ilmeen on määrännyt sattumanvaraisuus. 1894 Pariisissa Strindberg jatkoi merimaisemien maalaamista sekä spontaanisuuden ja mekaanisuuden kehittämistä. Hän myös

alkoi polttaa maalauksen väripintaa saadakseen väriin nokimustan vaikutelman. Näitä maalauksia voisi jopa kutsua abstrakteiksi materiaalikokeiluiksi. Strindberg oli lähellä siirtyä kokonaan abstraktiin kuvailmaisuun, mutta jostain syystä hän ei koskaan ottanut tätä askelta. Hänen maalauksiaan voisi sanoa kuvauksiksi luonnon alkutilasta, kaaoksesta ennenkuin mikään oli saanut muotoaan ja kaikki vielä kuului yhteen.

Värit ja Hilma af Klint

Strindberg ei maalauksissaan keskittynyt väriin ja sen henkisiin ulottuvuuksiin. Ne olivat pikemmin ekspressiivisiä tunnepurkauksia. Sen sijaan hänen aikalaisensa, myös ruotsalainen Hilma af Klint (1862–1944) halusi taiteessaan löytää väreilleen ja muodoilleen henkisiä ulottuvuuksia.

Hilma af Klint löydettiin varsin myöhään. Hänen töitään esiteltiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1986 yllä mainitussa *The Spiritual in Art* -näyttelyssä. Omasta toivomuksestaan hänen perintönsä pidettiin suljettuna. Taiteilijan teokset hämmästyttivät 1980-luvun taidemaailmaa ja synnyttivät taidehistoriallisen sekaannuksen. Hän oli nimittäin jo vuosina 1908–1910 tehnyt kymmenen suurikokoista maalausta, jotka olivat muotokieleltään täysin abstrakteja. Tämä tapahtui ennen vuotta 1911, jolloin Kandinsky maalasi ensimmäisen abstraktin maalauksensa, mitä virallisesti pidettiin abstraktin taiteen syntyä. Pitikö taidehistoria kirjoittaa uudestaan?

Hilma af Klint sai tiedon tehtävästään meedion välityksellä spiritistisessä istunnossa. Meedio kertoi hänelle rakenteilla olevasta esoteerista temppelistä, jonka seinät tuli täyttää maalauksilla. Ajatus esoteerisesta temppelistä oli piilevä osa teosofiaa. Temppelin piti toimia symbolina teosofian opinkappaleelle maailmanlaajuisesta veljeskunnasta. Teosofia opettaa, että ihmiselle hänen alkuaikoinaan on kerrottu yksi yleismaailmallinen totuus, joka on säilynyt esoteerisessa

traditiossa ja jota välitetään vihkiytyneiden opettajien kautta.

Teosofisen käsityksen väreistä ja niiden merkityksestä kiteyttivät Annie Besant ja Charles W. Leadbeater vuosina 1901 ja 1902 ilmestyneissä kirjoissaan *Thought Forms* sekä *The Visible and Invisible Man*. Teoksissa tarkastellaan ihmistä ympäröiviä energiakenttiä, auroja, ja niiden muodon ja värin yhteyttä ajatuksiin ja tunteisiin. Aurat ovat värihavaintojensa herkkyyttä harjoittaneiden nähtävissä. Kolme periaatetta määrää värinäkemisen: ensiksikin ajatuksen laatu määrää sen värin. Toiseksi, ajatuksen luonne määrää sen muodon ja ajatuksen kirkkaus sen ääriviivan voimakkuuden. Kolmanneksi tunteet saavat aina epämääräisemmän ei-esittävän muodon ilman ääriviivaa ja ne ovat luonteeltaan sumuisia.

Ei ole varmaa, sovelsiko Hilma af Klint näitä sääntöjä taiteeseensa. Todennäköisesti hänen ajatusmaailmansa oli lähempänä Rudolf Steineria ja antroposofiaa. Steiner oli sitä mieltä, että ihmisen kehitys tapahtui seitsemän vuoden jaksoina ja jokainen niistä kanto omaa väriään. Myös ihmiskunnan historian hän jakoi seitsemään vaiheeseen. On kuitenkin todennäköistä, että Steiner oli soveltanut Blavatskyn oppia, jonka mukaan spektrin seitsemän väriä vastasi evoluution seitsemää vaihetta. Neljää ensimmäistä vaihetta symbolisoi punainen, oranssi, keltainen ja vihreä. Niiden olinpaikka on aineellisessa maailmassa. Kolme viimeistä, sininen, indigo ja violetti esiintyvät jumalallisessa aineettomassa maailmassa ja ainoastaan asiaan vihkiytyneille. Seitsemännen värin yläpuolella levittäytyy nirvanan loputon valkoinen. Valkoinen väri on ehdottoman totuuden väri ja siksi pyhä.

Hilma af Klint maalasi sarjan *Kymmenen suurinta* vuosina 1907–1910. Niissä hän sovelsi Steinerin käsitystä ihmisen neljästä elinvaiheesta ja niihin liittyvästä värisymboliikasta. Näiden kymmenen maalauksen piti olla väripedagogisia ja ilmentää tekijän kaikkia tunteita. Sarja jakaantui neljään ryhmään, joista ensimmäinen oli lapsuuden aika ja jonka tausta oli

sininen. Toinen ryhmä ilmensi nuoruutta ja sen tausta oli oranssi. Kolmas ryhmä ilmensi keski-ikää ja sen taustaväri oli sinivioletti. Viimeinen ryhmä ilmensi vanhuutta ja sen tausta oli vaaleanpunainen.

Hilma af Klintin temppeleä ei koskaan toteutettu. Ainoa toteutunut, Klintin pyrkimysten mukainen temppele oli Steinerin Dornachiin toteuttama Goetheanum, jossa ihmisen kehitys on kuvattu rakennuksen lasimaalauksissa. Mark Rothkon (1903–1970) suunnittelemaa kappelia Houstonissa voisi ehkä myös pitää tällaisena temppeleinä.

Abstraktin taiteen herooinen aikakausi ja vastarinta

Kanonisoiduista varhaismodernistisista abstraktin taiteen luojaista teosofiaan oli perhehtynyt Kandinskyn lisäksi Paul Klee (1879–1940), Frantisek Kupka (1871–1957), Piet Mondrian (1872–1944) sekä Kasimir Malevitš (1879–1935). Heidän taidettaan 1910-luvulta aina ensimmäiseen maailmansotaan asti kutsutaan abstraktin taiteen herooiseksi aikakaudeksi.

Usein luullaan, että he saivat virikkeensä uudesta luonnontieteestä ja ulkoeurooppalaisten kulttuurien geometrisoivasta taiteesta. Mutta jos ensimmäiset abstraktit maalarit asetetaan oman aikansa aatehistorialliseen yhteyteen, ilmenee että he eivät yksioikaisesti jaa aikansa yleisiä pyrkimyksiä ja poliittista radikalismia eivätkä myöskään uutta tieteenfilosofiaa. Tätä vastoin he painottivat määrätietoisesti toista tietoteoreettista ideaa. He olivat antimaterialistisen maailmankatsomuksen puolestapuhujia. Silti olisi väärin pitää heidän maalauksiaan teosofisina allegorioina tai väittää, etteivät heidän työnsä olisi syntyneet ilman teosofiaa. Se tosiasia, että teosofia oli yksi innoittajista kun haluttiin siirtyä ei-esittävään taiteeseen, voidaan tulkita historiallisena sattumana.

Abstrakti taide kehittyi myös eräänlaisena oppositio- liikkeenä sille porvarilliselle maalle ja kehittyvälle kapitalistiselle markkinatalousyhteiskunnalle, jota myös

Marx analysoi. Abstraktin taiteen syntyä voi myös tulkita taiteen ensimmäisenä määrätietoisena yrityksenä toimia yleisöään vastaan, haluna eristäytyä vallitsevan kulttuurielämän mausta. Tätä määrätietoista riskosta vallitsevaa muotomaailmaa ja sen arvoja kohtaan voidaan pitää symbolina yhteiskuntamuutokselle.

Kasimir Malevitš näkikin suprematisminsa ennakkoivan Venäjän vallankumousta.

Wassily Kandinsky paneutui eniten väreihin ja niiden henkisiin ulottuvuuksiin. Hän oli lukenut Besantin ja Leadbeaterin väriä ja auroja käsitteleviä kirjoja. Niiden vaikutuksen voi nähdä sekä hänen kirjassaan *Taiteen henkisestä sisällöstä* että hänen ensimmäisissä abstrakteissa maalauksissaan. Kandinskyn taiteellinen ohjelma *Über das Geistige in der Kunst* julkaistiin vuonna 1912. Siinä hän puhuu sielullisen herkkyyden ja värien aistimisen eri tasoista. Alemmilla fyysikaalisilla tasoilla värien aistiminen tuottaa ohimeneviä tuntemuksia. Sen sijaan "ihmisen korkeammalla kehitysasteella" on mahdollista havaita värien psyykkinen voima. Kandinsky uskoi synesthesiaan, aistien väliseen kommunikaatioon ja näki siksi esimerkiksi värin ja sävelten välisessä yhteydessä mahdollisuuden ilmaista musiikkia väreillä.

Malevitš puolestaan edustaa henkitiedettä vähän eri näkökulmasta kuin Kandinsky. On epäselvää pohjautuvatko hänen ajatuksensa venäläiseen okkultistiin Ouspenskiin ja hänen teoriaansa neljännessä ulottuvuudesta vai oliko hän tulkinnut teosofiaa hyvin henkilökohtaisella tavalla.

Vuonna 1913 tai 1915 Malevitš maalasi ensimmäisen abstraktin maalauksensa. Se oli musta neliö valkoisella pohjalla. Kyse oli aikaansa nähden hyvin radikaalista maalauksesta. Malevitš kertoiinkin että maalattuaan sen hän ei pystynyt syömään, juomaan tai nukkumaan viikkoon. Ilmeisesti hän tajusi juuri silloin luoneensa uuden maailmankatsomuksen, vallankumouksellisen kosmisen filosofian. Hän kutsui sitä suprematismiksi. Omasta mielestään hän oli löytänyt arkipäivän esineellisen maailman taakse piiloutuvan

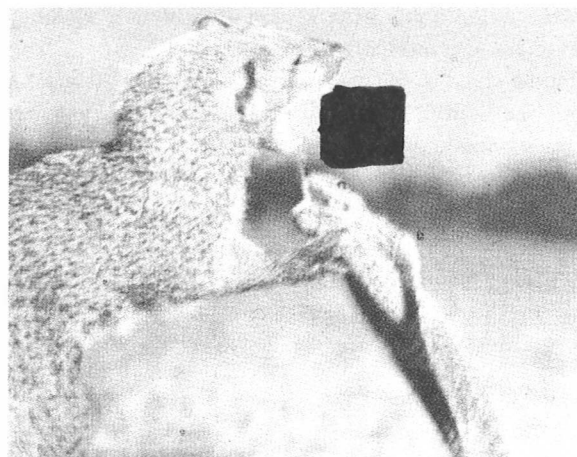
illusorisen todellisuuden, joka on ikään kuin Mayan huntu hindulaisessa filosofiassa. Mitä suprematismi täsmälleen ottaen tarkoittaa on hämärän peitossa. Taiteilija itse kuvaa sitä ristiriitaisesti. Joskus se tarkoittaa "värien maailmaa" tai värien henkistä voittokulkua". Joskus taas pelkästään "voimaa" tai "puhtaan tunteen ylivaltaa". Tunteella Malevitš ei tarkoita mitään ilmaisuun liittyvää vaan pikemminkin ihmisen kykyä oivaltaa maailmankaikkeuden dynamiikkaa ja sieltä pursuvaa energiaa.

Vain muutama vuosi myöhemmin, 1919 hän maalasi viimeisen suprematistisen maalauksensa, valkoisen neliön valkoisella pohjalla. Ensimmäisen ja tämän viimeisen teoksen väliin mahtuu suuri määrä maalauksia eri näkökulmista käsiteltyinä. Suprematismiin viimeinen vaihe, niin sanottu valkoinen suprematismi on Malevitšin keino kadota lopullisesti esineettömään maailmaan, siihen nirvaaniseen olotilaan joka on ihmisen korkein olotila. Tässä painovoimattomassa maailmassa ihminen on kokonaan irtautunut ruumistaan.

Virolainen taiteilija ja arkkitehti Leonhard Lapin kuvaa hyvin sitä ajanjaksoa Pietarissa, joka vaikutti Malevitšin mustan neliön syntyyn.

Aineettomasta maailmasta tuli Malevitšille johdonmukainen aineellisen maailman jatko: uusi korkeampi, moniulotteinen todellisuus, jossa ihmiselle avautuu koko kosminen luonto, tila, äärettömyys. Siihen pyritäessä Malevitš ja koko hänen koulukuntansa piti erittäin Malevitš arvossa intuitiota: se avaa luovalle ihmiselle maailman, joka terveen järjen kannalta on absurdi ja epälooginen.

Tätä maailmaa Malevitš nimitti tajunnan takaiseksi. Malevitšin käsityksissä onkin paljon buddhalaisuudelle ominaisia näkemyksiä, joiden absurdiutta ja epäloogisuutta voi kutsua itämaisen filosofian tuntijoiden tapaan termillä moniarvoinen metalogiikka. Myös käytännöllisessä toiminnassaan, esimerkiksi nuoria opettaessaan, Malevitš sovelsi metalogisia periaatteita. Esimerkiksi oppilas, joka maalatessa ei hallinnut vihreän värin käsittelyä, sai ohjeen maalata vihreää

punaisella – värillä, jonka käytön oppilas hallitsi. Malevitš ei siis opettanut oppilaitaan ainoastaan maalamaan, vaan myös analysoimaan todellisuutta, tutkimaan sitä monitahoisempana miltä se näyttää valokuvaajan objektin läpi. Hän opetti vapautumaan aineellisen maailman taakasta, keinotekoisista esteistä, jotka erottavat ihmisen todellisesta luonnosta.

Malevitšin tuotantoa ja toimintaa on tähän asti suurimmaksi osaksi käsitelty vain puhtaan esteettisestä näkökulmasta, pääasiallisesti taidehistorian muotokehityksen kannalta. Kuitenkin on tärkeää ottaa huomioon Pietarin kulttuuri-ilmasto ja yhteiskunnalliset olot tämän vuosisadan kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana, jolloin jokainen taiteilija, tiedemies ja vallankumouksellinen halusi olla myös profeetta, joukkojen opettaja ja uuden elämäntavan luoja. Niinpä olisikin väärin käsitellä taiteilija Malevitšia erillään filosofi ja poliitikko Malevitšista. Malevitšin monien näkemysten liittyminen buddhalaisuuteen tulee ymmärrettäväksi, kun tietää, että Pietarissa oli tuohon aikaan varsin suuri joukko itämaisten kielten ja kulttuurien sekä itämaisen filosofian tuntijoita.

Voidaan puhua jopa koulukunnasta. Ryhmän toiminnan laajuutta kuvastaa vaikkapa buddhalaisen tempelin perustaminen Pietariin. Toiminta sopii yhteen

myös vallankumouksen kanssa. Buddhalainen ajattelu eroaa niin jyrkästi venäläisen ortodoksisen kirkon dogmeista, että sitä voi pitää jopa uskonnonvastaisena oppina. Buddhalaisuuden taustaa vasten on ymmärrettävämpi myös Malevitšin nerokas saavutus: musta neliö, valaistumisen hetken jättämä jälki, tyhjyyden ja äärettömyyden symboli.

Vallankumouksen konstruktivistit ja Weimarin Bauhaus

Modernismin idealismi päättyi Ensimmäisen Maailmansodan jälkeen 1920-luvulla. Syntyi uusi mielenkiintoinen vaihe uusine koulukuntineen ja kouluineen, joissa modernistiset maalarit, arkkitehdit ja teolliset suunnittelijat työskentelivät yhdessä uuden ympäristön, kokonaistaideteoksen ja elämänlaadun löytämiseksi.

Pitkälle vietyä ja kunnianhimoisimpana yrityksenä täysmodernismin aate pyrittiin toteuttamaan Venäjällä heti lokakuun vallankumouksen jälkeen. Tuolloin niin sanotut konstruktivistit halusivat tuhota perinteisen romanttisen taiteilijaroolin ja luoda tulevaisuuden kommunistisen taiteilijan mallin, joka muistutti enemmän insinööriä kuin taiteilijaa.

Leninin kuoleman jälkeen 1924 syntyi keskustelu siitä minkä näköinen hänen mausoleuminsa tuli olla. Malevitš osallistui keskusteluun ja hämmästytti kaikkia ehdottamalla, että sen oli oltava muodoltaan kuutio. Leninin piti maata kuution sisällä kuten Faaraot pyramideissaan. Leninistä tulisi kuolematon, jos hänet asetettaisiin kuutioon, joka oli ikuisuuden symboli. Kuutio symboloisi samalla uutta yhteiskuntamuotoa. Malevitš ehdotti, että jokaisella marxilais-leninistisellä työläisellä tulisi olla kotonaan kuutio uuden ihmisen ja yhteiskunnan symbolina.

Kun keisarillinen Saksa hävisi Ensimmäisen Maailmansodan ja Weimarista, Goethen ja Schillerin kaupungista, tuli Saksan hallinnollinen keskus, tasaval-
lan uusi sosiaalidemokraattinen valtiokansleri julisti haluavansa johtaa uutta Saksaa imperialismiin sijaan kohti idealismia ja raa'an voiman sijaan kohti henkistä ylevyyttä. Samana vuonna kun uusi tasavalta perustettiin Weimariin, sinne sijoitettiin myös uusi valtiollinen taidekoulu, Bauhaus. Bauhausin Weimarin aika oli viimeinen yritys kouluttaa oppilaita Goethen, Steinerin ja buddhismin avulla kohti uutta modernia ihmistä ja hänen taidettaan. Opetusmetodina ihailtiin keskiaikaista käytäntöä, joka pohjautui mestareihin ja heidän oppilaisiinsa.

Johannes Itten (1888–1967) keskittyi värin vaikutukseen tunteisiin ja aisteihin ja niiden asemaan taiteessa. Hän piti itseään jonkinlaisena mystikkona, joka pyrki opetuksillaan luomaan vastakohtien tasapainoa vaikkapa Platonin ykseyden ja Lao Tsen salaperäisen Taon välillä. Itse hän kuului Mazdaznan opin veljeyshenkiseen kuntaan, joka oli jonkinlainen jälkimuoto zarahuksalaisuudesta. Siinä nojaututtiin tarkkoihin hengitysharjoituksiin ja militanttiin vegetarianismiin. Itten kutsui vetämäänsä peruskurssia alkemian keittiöksi. Weimarin asukkaat eivät ymmärrettävästi tienneet kuinka suhtautua koulun outoihin oppilaisiin ja pelkäsivät heidän vaikuttavan negatiivisesti Weimarin omiin nuoriin. Sosiaalidemokraattien menetettyä asemansa parlamentissa joutui koulu muuttamaan muualle.

Myös Bauhaus muuttui. Kun uusi arkkitehtuuri haki yhteisiä ilmaisumuotoja yhteiskuntasuunnittelun kanssa, se alkoi muistuttaa enemmän sosiaalipoliittista koulua. Funktionalistinen asenne levisi ja modernismi sai uudet kasvot. ■

TOISENLAISIA TEKEMISEN TAPOJA

Haastateltavana Solja Kovero

HERMANNI YLI-TEPSA

Kirjoitus on osa kolmen filosofian alalle suuntautuneen henkilön haastattelusarjaa. Alkuperäinen taustamotiivi oli ottaa selville, mitkä asiat opintojensa loppuvaiheessa tai tutkijanuransa alkuvaiheessa olevia nuoria ajattelijoita liikuttavat. Ajatuksena oli, että haastattelut saisivat muovautua sen mukaan, mikä puhuttelisi haastateltavaa. Ensimmäinen keskustelukumppani on Solja Kovero. Pyysin Soljaa antamaan luettavaksi jonkun mielenkiintoisen kirjoituksen. Hän toimitti minulle Turun yliopiston naistutkimuksen ainejärjestön lehden. Keskustelussa keskityttiin humanistisen alan opiskelun ja tutkimisen käytäntöihin. Kaksi muuta haastattelua julkaistaan Katsauksen seuraavassa numerossa.

HYT: Yksi haastattelun motiiveista oli kuulla, mitä yliopistolla nykyään tapahtuu.

SK: Monia asioita on tapahtumassa, ja mielestäni Helsingin yliopisto instituutiona on muuttumassa tai ehkä jo muuttunut.

HYT: Tarkoitatko rakennemuutosta yliopistolla?

SK: Tarkoitan myös vallitsevaa ilmapiiriä ja innovaatiopuhetta. Tänä keväänä oli TEKESin turvallisuusseminaari, johon käytännöllisen filosofian oppiaine osallistui. Seminaarissa esitellyllä projektilla on 60 miljoonan euron budjetti. Sen tarkoitus on innovoida kaupallisia turvallisuuspalveluita, tähtäimenä kansainväliset markkinat.

Tietysti TEKES on keskittynyt teknologian parissa tehtävään perustutkimukseen ja sen kaupallistamiseen. Filosofian oppiaine lähtee kuitenkin tuollaiseen helposti mukaan, koska tutkimukselle löytyy rahoitusta. Käytännöllisellä filosofialla on oma tutkimusprojekti, jota johtaa Timo Airaksinen. Kai he ajattelevat, että filosofiasta voidaan saada lisänäkökulma tähän turvallisuuspalvelujen innovointiin.

HYT: Kriittinen näkökulma?

SK: En usko, että kyse on kriittisestä näkökulmasta. Tutkimusprojektin teema on "turvallisuuden uudet paradigmat" ja se on myötäsukaisesti mukana laajemmassa hankkeessa. En halua demonisoida projektia, mutta on syytä kysyä, mitä muunlaista tutkimusta voisi olla ja kenen tarkoituksia ja tarpeita tutkimus ja filosofinen käsitteellistämistyö palvelevat.

HYT: Milloin aloitit opiskelun Helsingin yliopistossa?

SK: Aloitin vuonna 2003. Tunnen itseni yliopistolla ikään kuin viimeiseksi mohikaaniksi. Opiskelukulttuuri on muuttunut paljon. Uudet opiskelijat tuntuvat opiskelevan virkamiesmäisen tarkasti, yhä enemmän opintopisteitä ja tutkintoa varten. Opintoja myös kontrolloidaan enemmän. On luotu etappijärjestelmiä. Opiskelijat uskaltavat vähemmän harhailla ja

etsiä uusia sivuaineita, kun kaikkialla muistutetaan, että kandidaatin tutkinto on suoritettava kolmen vuoden sisällä ja maisterin tutkinto tästä kahden vuoden päästä.

HYT: *Mitä etappijärjestelmät ovat?*

SK: Etappi-järjestelmä on Helsingin yliopiston sisäinen järjestelmä. Sitä markkinoitiin opiskelijoille tukena ja ohjauksena, jos opinnot eivät etene. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että kun joku ei ole saanut vaadittavaa määrää opintopisteitä, kotiin tulee kirje, jossa sanotaan, ettei voi ilmoittautua läsnäolevaksi ensi lukuvuodelle ennen kuin on tehnyt opintosuunnitelman. Monet säikähtävät kirjettä, koska se on kovin virallinen. Se herättää epäonnistumisen ja häpeän tunteita.

HYT: *Ongelmahan voi olla myös, ettei yliopistolla ole samanlaista tiiviin opetuksen perinnettä kuin vaikka Teatterikorkeakoulussa. Kun itse olin yliopistolla, opiskelu oli melko vapaata ja muistan jopa kaivanneeni enemmän kontrollia. Kyse on siitäkin, miten opintoja kontrolloidaan tai ohjataan.*

SK: Ja onko kyse kontrollista vai tuesta. Nyt se on lähinnä kontrollia eikä tukea. Opiskelijat alkavat epäillä kyvykkyyttään suorittaa yliopisto-opintoja ja harkita alan vaihtamista. Heitä karsiutuu pois yliopistolta.

Opetukseen ei ole juuri resursseja eikä sieltä saa paljoakaan ohjausta. Kirjallisuuden ja estetiikan oppiaineissa järjestetään ensi syksynä melkein vain perusopintojen kursseja, koska muuhun opetukseen ei ole rahaa. Humanistisessa tiedekunnassa on 100000 euron vaje perusopetuksessa. Samalla tiedekunnan rakenteelliseen kehittämiseen on ohjattu 100000 euroa. Ylimääräisiin häpäkkeisiin riittää rahaa, mutta ei opetukseen.

Asian hyvä puoli on, että opintopiirit ja lukuseminaarit ovat tulleet suosittumiksi. Opiskelijat valitsevat tekstejä itse, keskustelevat yhdessä ja yrittävät päästä niistä perille. Suurin osa omasta opiskelustani on tapahtunut vertaisopiskelun rakenteiden kautta.

Opiskelun järjestelyissä on mielestäni ongelmia. Tentit, kirjoitukset ja opinnäytteet tehdään opettajille

ja ohjaajille. Opiskelu on henkilökohtainen projekti, joka suoritetaan läpi ja jolle auktoriteetti antaa arvosanan. Sosiaalisena käytäntönä se opettaa enemmän alistumista kuin kriittistä ajattelua. Humanistisessa ajattelunperinteessä auktoriteetilla on toki tärkeä rooli pätevytyksessä asiantuntijaksi. Auktoriteetteihin pitäisi osata kuitenkin suhtautua myös kriittisesti, ja siihen opiskelukäytännöt eivät juurikaan valmenna.

Pienlehdistä akateemisiin julkaisuihin

HYT: *On hyvä huomioda, että kyseessä rakenteellinen seikka, johon voi vaikuttaa muuttamalla käytäntöjä.*

SK: Voisi luoda käytäntöjä, jotka tukisivat toisenlaisia tietämisen tapoja ja joissa asettuisi eri tavalla, mitä varten tekstiä tuotetaan ja keiden kanssa. Siksi zine-kulttuuri kiinnostaa minua. Zineissä (omakustanne-, pienlehdet) tekstiä ei tuoteta jollekin hyväksyttäväksi, vaan luodaan ja tehdään näkyvästi kollektiivista tietoa, jota ei yksin hahmottaisi.

HYT: *Kun ryhdyin lukemaan haastattelua varten antamaasi zineä, en aluksi huomannut että kyseessä on Turun yliopiston naistutkimuksen ainejärjestön lehti. Lehdessä teoreettinen tietämys yhdistyy mielenkiintoisella tavalla zinen toimintaläheiseen kirjoitteluun. Zinehän eivät kai yleensä ole teoreettisia, vaan sisältävät haastatteluja ja matkojen ja tapahtumien kuvauksia.*

SK: Sitä lehdessä problematisoitiin. Artikkelissa, joka kertoo vuonna 2006 järjestetystä tapahtumasta nimeltä "Fest 84", kuvataan toimimista ikään kuin kaksoisagentin roolissa: tutkijana yliopistolla ja aktivistina muualla. Voisiko syntyä tutkimuksen käytäntöjä, jotka olisivat vuorovaikutuksessa yliopiston ulkopuolisten yhteisöjen tai liikkeiden kanssa?

Suomessa vaihtoehtoinen tekeminen ja aktivismi on pienimuotoista. Oman historian tallentaminen on arvokasta, sillä samalla tarjotaan välineitä muille. Kun eksplisiittisesti selitetään, kuinka tapahtuma järjestettiin ja millainen meinki siellä oli, ehkä joku muukin voi innostua vastaavanlaisesta toiminnasta.

Minua viehättää zineissä tapa jolla ne kulkeutuvat lukijoille. Pienlehtien jakamisen tilanne ja konteksti liittyvät toimintaan, toisiin ihmisiin ja tiettyyn paikkaan. Zinejä saa suoraan tekijöiltä tai heidän tutuiltaan tapahtumissa. Se on kiinnostava tapa saada teksti.

HYT: *Mutta zinet eivät tavoita monia ihmisiä. Ne vaikuttavat usein vain rajatun piirin jutuilla.*

SK: Samanlaista kritiikkiä voisi osoittaa myös yliopiston ja humanistisen tutkimuksen suuntaan. Usein tyydytään siihen, että tutkijan julkaistut tekstit on saatavilla yliopiston kirjaston tietokannassa, vaikka niitä ei kovin moni lue. Kuka jaksaa lukea väitöskirjan? Tutkimus- tai väitöskirjaprojektiin voisi kuulua sen tekeminen tavoitettavammaksi.

Esimerkiksi Genovan yliopiston visuaalisen sosiologian laitoksella tehdään kirjallisen työn lisäksi dokumenttielokuva. Ihmiset jaksavat katsoa tunnin dokumentin aika helpostikin. Siinä voi esittää relevantteja seikkoja. Muotonsa puolesta dokumentti ilmaisee paljon muutakin verrattuna siihen, että yksi tai useampi tutkija kirjoittaa tekstin.

Minervan pöllö ja poliittiset kodit

HYT: *Huomasin, että olet kirjoitellut Minervan pöllöön (Helsingin yliopiston filosofian ainejärjestön lehti). Oletko ollut lehden toiminnassa paljon mukana?*

SK: Olen kirjoitellut sinne ja silloin tällöin auttanut sen tekemisessä. *Minervan pöllössä* on ollut eri kausia riippuen päätoimittajasta. Kun Vuokko Viljanen oli päätoimittajana vuonna 2008, lehdestä tuli avoimempi. Kirjoittajia ja tekstejä oli enemmän ja vallitsi hyvä yhteismeininki. Yleensä lehteen kirjoittelevat miespuoliset opiskelijat. Filosofian opiskeluympäristö on maskuliininen. Virassa olevat henkilöt ovat melkein kaikki miehiä, mikä heijastuu ainejärjestölehteen siten, että yleensä pojat tekevät lehteä ja määrittelevät jutut ja aiheet. Vastanäkökulman löytäminen on vaikeata.

Vuosi sitten perustimme feministisen kollektiivin. Idea syntyi piknikillä viime kesänä, kun keskustelim-

me yliopisto-opiskelun hankaluuksista. Huomasimme, että kokemuksissamme on paljon yhteistä. Päätimme perustaa tilityssryhmän, jossa näitä kokemuksia ja niiden syitä voitaisiin tarkastella. Ihminen mieltää helposti, että hän itse on syypää omiin kokemuksiinsa. Sitä, että kokemukset ovat rakenteiden tuottamia, on ehkä mahdotonta havaita yksin. Se edellyttää kokemusten jakamista ja yhteistä reflektointia. Feministinen kollektiivi on auttanut minua siinä paljon.

Omien yhteisöjen luominen on tärkeää. Voi olla poliittisia koteja, joista saa näkökulman ja merkityksen työhönsä. Poliittisten kotien nikkarointi ja yhteisten tilojen luominen vie kuitenkin paljon aikaa eikä nykyinen opiskelukulttuuri kauheasti kannusta siihen.

Sokraattinen dialogi

HYT: *Olit Kriittisen korkeakoulun järjestämällä sokraattisen dialogin kurssilla noin vuosi sitten. Kertoisitko jotain siitä?*

SK: Sokraattisen dialoginhan kehittäjä 1900-luvun alkupuolella saksalainen filosofi Leonard Nelson. Akaateemisen tutkimuksen lisäksi hän halusi edistää kansalaisyhteiskunnan kehittymistä. Sokraattiset dialogit vahvistaisivat uskoa omaan ajattelukykyyn ja kriittisen ajattelun taitoihin. Tämä tapahtui natsisaksan varhaisina aikoina. Sokraattiset dialogit lopulta kiellettiin ja Nelson kumppaneineen pakeni Englantiin, jossa perustettiin vastaava järjestö. Toisen maailmansodan jälkeen se elvytettiin Saksassa. Hyvityksenä se sai paljon tukea Saksan valtiolta, ja sittemmin toiminta on ollut laajamittaista.

Sokraattisen dialogin puhetilanteessa kukin saa kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan tasavertaisesti. Dialogin teema on yleinen, vaikkapa vapaus. Vuoden takaisen dialogimme teema oli muisto. Keskustelussa asiantuntija- tai kirjatieto on kielletty: jokaisen on kerrottava, mitä itse ajattelee teemasta. Pyrkimyksenä on löytää aiheeseen uusi hyvä näkökulma yhteisen keskustelun pohjalta. Hienoa tässä on tietämisen

ja kokemuksen henkilökohtaisuus. Dialogin päätteeksi keskustelijoilla pitäisi olla asiasta perusteltu vakaa näkemys, jota voi myös soveltaa omassa elämässään.

Halusin itse kokeilla menetelmää Nuorten filosofia-tapahtumassa (NuFiT), jonne osallistuin filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajan opintojeni puolesta. Järjestin yhdessä Mika Pekkolan kanssa keskustelutyöpajan, jonka teemana oli yhteiskunnalliset harhat. Alussa pidimme pienen alustuksen. Sitten kukin sai kertoa, mitä tulee mieleen yhteiskunnallisesta harhasta ja mitkä voisivat olla yhteiskunnallisia harhoja. Sen jälkeen niistä pyrittiin irrottamaan jokin yhteinen keskustelunaihe.

Nuoret olivat kiinnostuneet facebookin julkisuudesta. Onko se omasta kaveripiiristä muodostuva kupla pikemmin kuin avoimen ja kriittisen kansalaiskeskustelun paikka? Mutta eikö ole hyvä että on edes jokin yhteinen paikka, jossa voi yrittää saada selkoa asioista, olkoonkin että se tapahtuu kavereiden kanssa? Keskustelussa tuli esiin todella hyviä ja teräviä juttuja.

Suomessa yleisesti hyväksytään asiantuntijavalta, täällä jyrätään faktoilla. Esimerkiksi kun *Helsingin Sanomien* keskustelupalstalla käsitellään jotain uutista, ihmiset ottavat anonyymisti asiantuntijaposoitioita: "minähän tiedän, että asia on näin". On hassua, että esiinnyttään nimettömästi eikä asiantuntemusta perustella. Sokraattisen dialogin avulla ihmiset saisivat ehkä paremman otteen moraaliarvoihin perustuvien argumenttien rakentamisesta ja esittämisestä sekä siitä miten erilaisia näkökulmia voisi huomioida.

Lukupiireistä opiskelijatoimintaan

HYT: *Millaisia lukupiirejä sinulla on ollut tai on meneillään?*

SK: Ensinnäkin olen harrastanut filosofisia lukupiirejä. Olen ollut lisäksi perustamassa mannermaisen filosofian lukuseminaaria. Seminaarista on voinut saada opintopisteitä kirjoittamalla esseitä ja yliopisto on antanut tiloja käyttöön.

Tilojen saaminen on vaikeaa, sillä yliopistolla kaikki maksaa. Taannoin pyrimme kokoontumaan erään poliittisen opintopiirin merkeissä yliopiston auloihin, jotta toiminta olisi näkyvää. Kun keräännymme Porthanian aulaan, vahtimestari tuli sanomaan, että jos haluatte käyttää tilaa niin vuokratkaa. Aulassa käy järjestöjä ja sinne asetetaan esittelyständejä, tilat ovat maksullisia.

Olen osallistunut myös Opiskelijatoiminta-verkoston järjestämiin poliittisiin opintopiireihin. Niissä on pyritty tekemään yhteiskunnallinen analyysi valikoimasta tekstejä. Usein tarkastelun taustalla on kysymyksiä, esimerkiksi mikä määrittelee elämämme ehtoja ja millaisia poliittisia vaatimuksia voitaisiin muodostaa niiden muuttamiseksi.

On inspiroivaa heitellä ideoita asioiden muuttamiseksi yhdessä toisten kanssa. Yksin pähkäillessä sitä ei saa aikaiseksi. Tutkijan tai filosofin on hyvä pohtia, tekeekö sitä yksin vai yhdessä toisten kanssa. Mielestäni sisällöt ja tavoitteet alkavat muokkautua toisenlaisiksi yhdessä toimiessa.

HYT: *Opiskelijatoiminta-verkosto on ollut mielenkiintoinen ilmiö. Miten se syntyi, yliopistouudistusten yhteydessäkö?*

SK: Silloin se laajeni ja alkoi muistuttaa yleisliikettä. Tällä hetkellä toiminta on pienimuotoisempaa. Opiskelijatoiminta-verkosto ei ole rekisteröity yhdistys tai järjestö, vaan vain verkostollinen ihmisistä, jotka ovat valmiita toteuttamaan toistensa ideoita. On myös tapaamisia, keskusteluita ja lukupiirejä, joissa yritetään saada näkemystä siitä missä mennään, miten haluttaisiin muuttaa tilannetta ja mitä voisi tehdä.

Arvostan Opiskelijatoiminnan tuntumaa suoraan toimintaan. Sen puitteissa voi lähteä tekemään asioita saman tien, mikä on hyvin voimauttavaa. Järjestötoiminnassa on yleensä otettava monta askelta ennen kuin ryhdytään toimimaan, mikä saattaa tuottaa kokemuksen, ettei voi itse vaikuttaa asioihin. Suoran toiminnan kuviossa voi itse määritellä mitä tekee ja paljonko ottaa vastuuta. Ideat toteutuvat nopeasti.

Elämäni on pirstaleista. Käyn osa-aikatoimissa ja opiskelen. En osaa sanoa, milloin seuraavassa kuussa voin sitoutua johonkin: onko se arkena, päivällä, illalla vai ko viikonloppuna. "Instant-aktivismi" etuna on, että voi osallistua tapahtumiin oman sirpaleisen arjen puitteissa. On kuitenkin tärkeää, että instant-toiminnan ohella on verkostoja ja poliittisia koteja, joissa voi keskustella ja heitellä ideoita, ja että tietää toisten olevan valmiita lähtemään mukaan toimintaan.

Viime vuonna Opiskelijatoiminta-verkosto julkaisi kirjasen nimeltä *Vastaopinto-opas*. *Vastaopinto-opas* oli hauska projekti. Oppaan tekstit pohjautuivat yhteisiin keskusteluihin ja niitä muokattiin wikissä (vuorovaihteinen kirjoitusalue verkossa). Usealla tekstillä oli monta kirjoittajaa, niin että lopulta on vaikea sanoa kenestä mikäkin lause on lähtöisin. Oppaan viimeisteleminen vaati silti kokoontumista yliopiston Minervarakennuksen opiskelijataukotilaan, jossa saattoi suoraan esittää ideoita ja kysymyksiä. Internetaika, blogit ja muut vastaavat ovat hienoja, mutta konkreettiset tapaamiset, kokoontumiset ja henkilökohtaiset siteet ovat yhä toiminnan ydin.

HYT: *Olisiko sama asia tehdä vastaopinto-opas, jos sitä tarjottaisiin yliopiston taholta?*

SK: Motivoituminen yliopiston tarjoamasta tutkimusprojektista edellyttää vakuuttumista niin yliopistoinstituution kuin projektin mielekkyydestä sekä sen suotuisista yhteiskunnallisista seurauksista. Oma kokemukseni ei ole tällainen. Suhtaudun kriittisesti yliopistoon ja sen tämänhetkisiin tavoitteisiin. Lisäksi poliittinen pamfletti julkaistaan yleensä jonkin aktion yhteydessä ja se on suunnattu rajatulle lukijakunnalle. Onhan siinä myös rakenteellisia eroja verrattuna instituution puitteissa tuotettuihin teksteihin.

Opiskelijatoiminnan järjestämät aktiot ovat usein purskahduksia, hetken tilanteita. Ne voivat kadota yhteisestä muistista nopeasti toisin kuin instituutiot, jotka ovat pysyviä, kirjoittavat omaa historiaansa ja määrittävät omaa sosiaalista todellisuuttaan. Omat julkai-

sut ja zinet olisivatkin arvokkaita, jotta noista hetkistä tallentuisi jotain.

Opiskelijan ja tutkijan identiteetistä

HYT: *Haluaisitko vielä mainita jonkin viime aikoina pohtimasi aiheen?*

SK: Viime aikoina olen miettinyt tutkijan identiteettiä, asiantuntijaksi tulemistä ja sitä kuinka asiantuntijatieto on yliopiston kirjastossa vapaasti lainattavissa. Millaisia muunlaisia identiteettejä, tutkimuksen tekemisen ja tietämisen tapoja voisi luoda? Tämä liittyy Foucault:n ajatteluun sikäli kun hän väittää, ettei tutkija voi antaa valmiita toimintaohjeita poliittiselle liikelle. Sitä vastoin tutkija voi tarjota yhteiskunnallisen analyysin tai taktisia vihjeitä, näyttää vastarinnan paikkoja.

HYT: *Akateeminen filosofi ei kenties voi politiikan kentällä säilyttää rooliaan tutkijana ja kriittisenä analyysoijana ja samalla edesauttaa tietyn ihmisryhmän tai puolueen hankkeita, mitä poliittinen toiminta edustuksellisessa demokratiassa edellyttää.*

SK: On kiinnostavaa, että nykyisin tutkijat joutuvat pohtimaan roolejaan. Roolit sekoittuvat enemmän kuin aiemmin. Toiminta ei tapahdu ainoastaan yliopistolla. Ollaan työelämässä ja samalla tehdään väitöskirjaa. Tässä tilanteessa voi syntyä mielenkiintoisia tutkimuksia, mutta sitä pitäisi myös kyseenalaistaa ja luoda uusia käytäntöjä.

Olin syksyllä katsomassa oikeustieteellisen tiedekunnan väitöstilaisuutta, joka koski vartijoiden viranomaisoikeuksia. Tutkija itse oli nuorena oikeustieteen opiskelijana ollut töissä Securitasilla. Tästä hän oli saanut myös tutkimuksensa aiheen, eli mitä lainsäädännössä sanotaan vartijoiden oikeuksista. Mielenkiintoista kyllä, hän ei suostunut kommentoimaan ylioppilaslehdessä muiden vartijointiliikkeiden toimia, koska koki ettei työpaikkansa puolesta voi tehdä niin. Minusta se on hieman ristiriitaista: tutkijan pitäisi olla

kriittinen asiantuntija, joka voi ja jonka täytyykin ilmaista mielipiteensä yhteiskunnallisesta aiheesta, jos mediassa sitä kysytään.

Väitöskirjoja tekeville ihmisille suhde yliopiston, tutkijanposition ja yliopiston ulkoisen maailman välillä on epäselvä. Toivoisin, että aiheesta käytäisiin enemmän keskustelua ja tehtäisiin enemmän aloitteita. Sama koskee politiikkaa. Monet puoluepolitiikkaan lähteneet professorit vetoavat professorin virkaansa ja asiantuntemukseensa. Sen lisäksi voisi pohtia, minkä aseman vetoaminen omaan tietämykseen ja asiantuntija-auktoriuteettiin tuottaa. Haluaisin, että kenttä olisi kirjavampi ja että ihmiset kykenisivät ottamaan erilaisia positioita tai luomaan toisenlaisia tutkijaidentiteettejä.

HYT: *Taideopiskelun kentällä tutkijaidentiteetistä on käyty keskustelua, jota on julkaistu Katsauksenkin sivuilla. Taideteollisen korkeakoulun ja Kuvataideakatemian tohtoriohjelmat eroavat toisistaan. Kuvataideakatemiassa ei vaadita niinkään, että lopputyö noudattaisi tieteellisen tutkimuksen kriteereitä ja sitä onkin nimetty "taiteelliseksi" eikä "taiteen" tutkimukseksi.*

SK: Taidekorkeakoulujen ilmapiirissä pidän siitä, että työn henkilökohtaisuus opiskelijalle tai tutkijalle on itsestään selvä lähtökohta. Työ liittyy henkilön omaan ilmaisumuotoon, persoonallista otetta arvostetaan. Siinä olisi opittavaa yliopistolla. Yliopistolla tietoa pidetään universaalina ja yleispätevänä. Ensiksi sitä kaadetaan opiskelijoiden niskaan, ja sitten heidän on opittava tuottamaan sitä itse. Todellisuudessa opintoja ja tutkimusta tehdään kuitenkin henkilökohtaisista syistä. Sitä ei harmi kyllä tunnusteta.

Esimerkiksi yleisesti ajatellaan, että persoonallinen ote turmelee puhtaan filosofian. Jos huomioitaisiin se tosiasia, että tutkimuksella on persoonallinen motivaatio ja tutkijoilla on sisäisiä tavoitteita, se synnyttäisi paremman tutkimusilmapiirin. Henkilökohtaisen motivaation voisi tuoda esiin ja se voisi olla enemmän

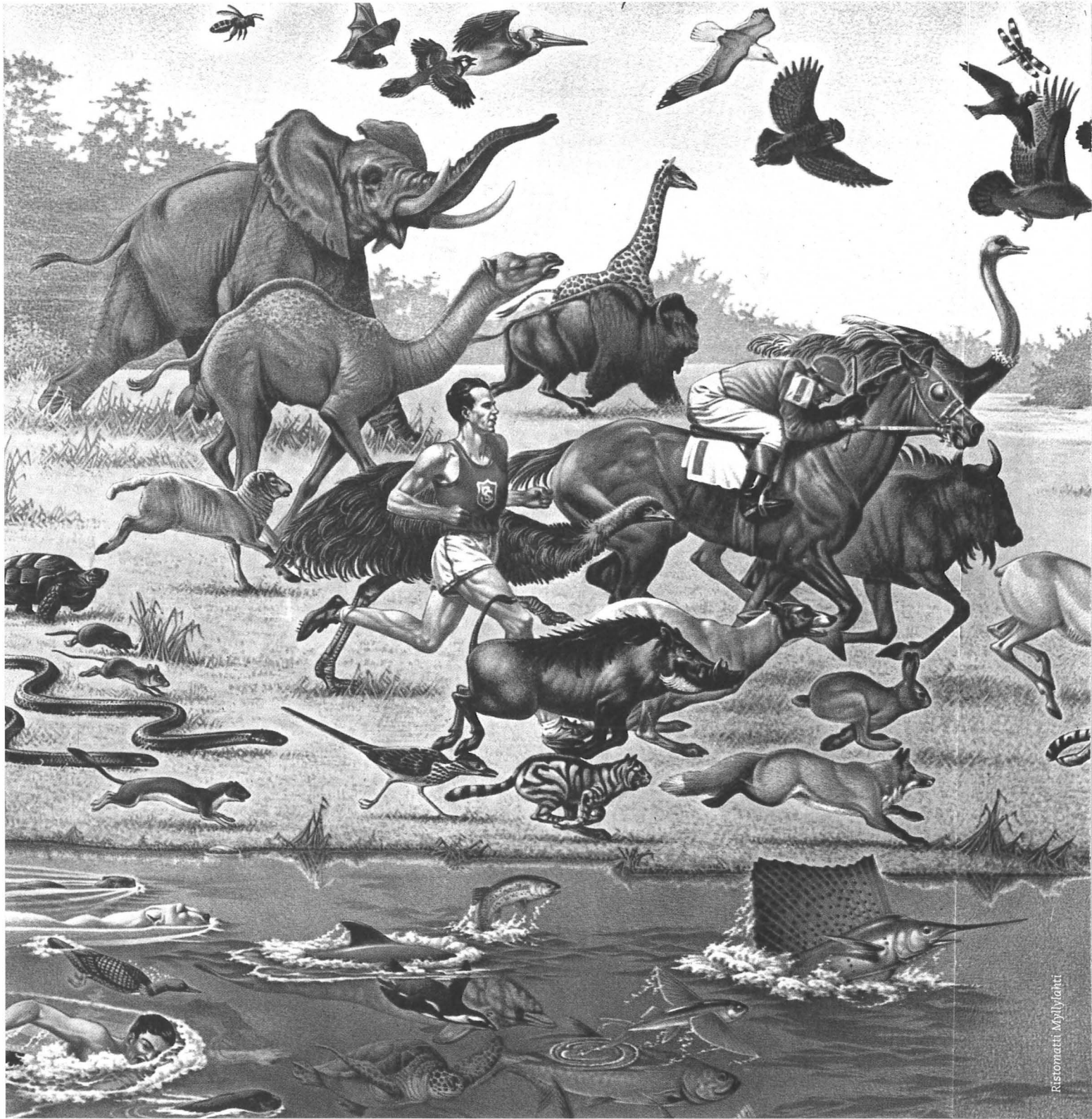
lähellä tutkimuksen tekemisessä. Vähintäänkin siitä puhumisesta voisi tulla sosiaalisesti hyväksyttyä.

Eri aloilla vaikuttavien yhteisen tekemisen ja näkyväksi tekemisen tapojen yhdistelemistä voisi miettiä. Yliopisto-opiskelu on hämmästyttävän individualistista erityisesti humanistisella alalla, jossa omaehtoinen tekstien lukeminen on keskeistä. Muissa oppiaineissa tehdään enemmän yhteistyötä. Käytäntöjä voisi adaptoida ja muunnella, niin että yliopiston humanistisen perinteen vahvistamisen ja muualle kopioimisen sijaan otettaisiin oppia vaikkapa taidekorkeakouluista tai matemaattis-luonnontieteellisestä tiedekunnasta. Toivoisin humanisteillekin enemmän yhteisprojekteja. Gradujakin voisi kirjoittaa samasta teemasta toisiaan täydentäen. Näiden käytäntöjen tulisi kylläkin syntyä opiskelijoiden itsensä toimesta eikä niin, että ylhäältäpäin annettaisiin malleja tai kannustimia. ■

Turun yliopiston sukupuolentutkimuksen ainejärjestön lehti, "F.#5: nimetön" (julkaistu huhtikuussa 2008).

Genovan yliopiston visuaalisen sosiologian laitos:
<http://www.laboratoriosociologiavisuale.it/home.html#>.

Vastaopinto-opas:
<http://opiskelijatoiminta.net/vastis2011/>

”EHKÄ SADAN KOKEEN JOUKOSSA ON SE YKSI, JOSTA TULEE AIVAN LOISTAVA KIELIKUVA”

Haastateltavana kirjoittajakoulun uusi vetäjä Merja Virolainen

HERMANNI YLI-TEPSA

HYT: Miten päädyit tekemään runoja? Milloin se alkoi?

MV: Olen kirjoittanut kaikenlaista, sekä proosaa että runoja, ihan siitä lähtien kun lapsena opin kirjoittamaan. Olen kirjoittanut aina, mutta en tajunnut että on olemassa kirjailijan ammatti ennen kuin ehkä peruskoulun yläasteella tai lukion alussa. En ollut sitä ennen miettinyt, mistä ne kirjat tulevat sinne kirjaston hyllylle.

Olin nuorena myös kuvataiteellisesti lahjakas, haaveilin kuvataiteilijan ammatista. Näin ollen minulle ei tullut mieleen että rupeaisin ammatikseni kirjoittamaan. Olkoonkin, että koulussa minut yleensä palkittiin koulun parhaana kirjoittajana ja muuta sellaista. Olin harrastunut ja ilmeisen lahjakas, kirjoittaminen oli kaiken aikaa läsnä.

Joskus ylioppilaaksi kirjoittamisen jälkeen tajusin sitten eräänä päivänä, että on olemassa myös sellainen ammatti kuin kirjailija. Siinä kun olin aina kaikenlaista kirjoittanut, niin suihkin parissa viikossa kasaan sellaisen runokokoelman näköisen läjän son-taa ja lähetin kustantajalle.

Noin vuoden kuluttua tuli kustantajalta vastaus, että nämä ovat kyllä ihan surkeita eikä näitä voi julkaista, mutta näissä kuuluu mielenkiintoinen oma ääni. Jos jatkat kirjoittamista ja kehityt siinä, olisi kiva jos lähettäisit meille vastaisuudessaakin kirjoituksiasi. Se rohkaisi valtavasti. Sen jälkeen kun olin saanut palautteen kustantajalta, ryhdyin tosissani tähtäämään

ammattikirjailijaksi, menin muun muassa kirjoituskursseille ja hakeuduin kirjoittajapiireihin.

HYT: Tapahtuiko tämä 80-luvulla?

MV: 80-luvun alussa. Kehittymisessä kirjailijaksi meni suunnilleen kahdeksan vuotta. Se oli hyvin aktiivista aikaa, kirjoitin kunnianhimoisesti ja pyrin kehittymään. Lopulta onnistuin saamaan julkaistua ensimmäisen runokokoelman.

HYT: Aloitko vasta kustantajan kommentin jälkeen uudelleentyöstää tekstejäsi?

MV: En ollut ymmärtänyt työstämisestä hevon häntää. Suolsin vain semmoista mitä päähän tuli. Sen takia runot olivatkin niin huonoja, kun en tajunnut laisinkaan, että tekstejä voi työstää pidemmälle. Kukaan ei ollut minua opettanut siihen ja mistäpä olisin asian itsekään tajunnut. Luulin, että pitää vain odottaa jumalallista inspiraatiota, joka joko tulee tai ei, mutta eihän se sillä lailla olekaan.

HYT: 80-luvulla ei tainnut olla kirjoittajakouluja, ainakaan siinä mitassa kuin nykyään?

MV: Oriveden kesäkurssit ainakin olivat jo silloin olemassa. Siellä kävinkin. Työväenopistossa oli kirjoittajapiirejä. Esimerkiksi Kriittistä ei vielä ollut. Turun yliopiston ja Jyväskylän yliopiston kirjoittajakursseista ei myöskään ollut vielä tietoaakaan.

HYT: Kun kerran on aina kirjoittanut, on luultavasti vaikeata jäljittää alkupiste sille miten on ryhtynyt kirjoittamaan.

MV: Osasihan sitä laulun sanoja ja loruja ulkoa aina siitä lähtien kun on kieltä ymmärtänyt ennen kuin osasi kirjoittaa. Päiväkotiin, lasten loruihin se viime kädessä palaa. Esimerkiksi rytmin taju tai kielen musiikin taju on lasten loruissa ja leikkirenkutuksissa aivan olennainen seikka. Luulen että kaikilla suhde kirjallisuuteen alkaa sieltä. Ainakaan en koe niin että kaunokirjallisuus muodostaisi oman muusta kielestä irrallisen alueensa. Kyse on yhdestä yhtenäisestä jatkumosta eikä siitä että kirjallisuus olisi erillään elävästä kielestä.

HYT: *80-luvulla teit myös muita asioita kuin kirjoitit. Opiskelit vaatesuunnittelua ja vierailit Puolassakin.*

MV: Kun olin ryhtynyt haaveilemaan kirjailijanurasta, minulle valkeni, että hyvin harva lopulta pääsee ammattikirjailijaksi. Tiesin, että tavoite oli epärealistinen.

Olin haaveillut myös kuvataiteilijan urasta ja tyhmänä uskonut peruskoulun ammatinvalinnan ohjaajaa, joka varoitti ryhtymästä ammattitaiteilijaksi, koska sillä ei tule toimeen. Niinpä suunnittelin hakeutua soveltavan kuvataiteen alalle. Hain pukusuunnittelijaksi, sillä olin harrastanut tekstiilikäsityötä. Pukusuunnittelijana oli ikään kuin kuvataiteen kanssa tekemisissä, mutta voisi saada palkkaa.

Jatkoin kirjoittamista ja kävin kirjoituskursseilla samaan aikaan kun opiskelin pukusuunnittelijaksi. Hyvin varhaisessa vaiheessa opintoja kävi selväksi, etten halua muotisuunnittelijaksi vaan teatteripukusuunnittelijaksi – niin kuvataiteen suuntaan kuin mahdollista ja pois bisneksestä.

Valmistuttuani sainkin heti keikkatyön nukketeatterista. Siellä toimin nukke-, lavaste- ja julistesuunnittelijana. Kun Suomessa ei silloin ollut nukketeatterialan koulutusta, ja kun minulle oli tullut jonkin verran työkokemusta, hain opetusministeriön vaihtostipendiä, jotta pääsisin joksikin aikaa puolalaiseen nukketeatteriopistoon opiskelemaan.

Pian Puolasta paluun jälkeen sainkin tiedon, että esikoiskokoelmani oli mennyt läpi. Pari kolme vuotta

tein vielä niitä hommia, valmistin itse kotikäyttöön soveltuvia käsinukkeja ja möin niitä taidekäsityöläistapahtumissa ja kesäisin Kauppatorilla.

Samalla olin aloittanut filosofian ja kirjallisuustieteen opinnot yliopistossa. Valmistin kotikäyttöisiä käsinukkeja saadakseni rahaa, opiskelin filosofiaa ja kirjallisuustiedettä, kirjoitin uusia käsikirjoituksia ja tein freelance-toimittajan töitä, näitä kaikkia yhtä aikaa. Noina muutamana vuotena elämä oli aika kiireistä. Lopulta oli yksinkertaisesti pakko jättää jotain pois. Heti kuin suinkin vain alkoi taloudellisesti käydä mahdolliseksi, jätin käsinukkien valmistamistyön ja nukketeatterihomma jäi täysin. Myöskään minkäänlaisia pukusuunnittelijan töitä en ole pitkiin aikoihin tehnyt. Siirryin pukusuunnittelijan työstä kirjailijan työhön.

Täytyy vielä mainita eräs kiinnostava seikka Puolan nukketeatteriopiskeluajasta. Se oli syksyllä vuonna 1988 eli juuri ennen kuin Neuvostoliitto ja itäblokki romahti. Elämä Puolassa oli äärimmäisen vaikeaa. Ruokatarvikkeita ei meinannut saada, liikenne oli täysin kaaoksessa, yhteiskunta oli aivan halvaantunut. Mitään ei saanut kuin suhteilla, esimerkiksi liimaa täytyi ostaa sukulaisen tuttavalta. Normaali elämä oli ihan mahdotonta. Sain nähdä ne viimeiset hetket ja nyttemmin voi tajuta, ettei ollut ihmeäkään että sen oli pakko loppua. Ilmapiiri oli karsean aggressiivinen, kaikilla oli pinna hirveän kireällä. Pääsin historiallisesti mielenkiintoiseen tarkastelupaikkaan.

HYT: *Kirjoititko siitä jotain?*

MV: En ole varsinaisesti kirjoittanut siitä mitään, mutta kun Puolan radiossa oli suomenkielinen toimitus, joka lähetti lyhytaaltolähetyksiä Suomeen, tein sinne freelance-toimittajana juttuja. Puolan radion pääpomot eivät tietenkään ymmärtäneet, millaisia ohjelmia pienessä suomenkielisessä toimituksessa lähetettiin, ja siitä syystä saattoi tehdä esimerkiksi gonzo-journalismia ja aika villejäkin juttuja.

Muuten en ole kirjoittanut siitä ajasta. Kaunokirjallisisissa töissä kuvaan enemmänkin pään sisäisiä asioita ja ulkoinen todellisuus ei ole niin kiinnostanut.

Esikuvat ja esikoisteos

HYT: *Esikoisteoksesi Hellyyttäsi taitat gardenian syn-tyi ilmeisesti pitkän prosessin tuloksena.*

MV: Ensimmäiset siinä olevat runot kirjoitin maaliskuussa 1988. Itse asiassa kokoelma on kirjoitettu hyvin nopeasti, parissa vuodessa. Nykyään minulla menee viisi vuotta runokokoelman tekemiseen. Ilmankos se oli niin huono, kun se oli niin äkkiä kirjoitettu! En silloin vielä tiennyt, että hyvän kirjallisen teoksen kirjoittamiseen menee aikaa. Luulin että kokoelmat kirjoitetaan muutamassa kuukaudessa.

HYT: *Haluatko kommentoida näin jälkeinpäin, mitä siinä olisi muuttunut jos sitä olisi hionut?*

MV: Siitä on jo 25 vuotta aikaa. En kirjoittaisi sellaisia runoja kuin silloin. Aikakin on niin muuttunut. 80-luvun lopulla naisten asema yhteiskunnassa oli ihan toinen kuin nykyään. Silloin oli ihan relevanttia puhua naistaiteilijan osasta.

HYT: *Eikö tuohon aikaan juuri naistutkimus ollut alkamassa, ainakin Suomessa.*

MV: Pari vuotta kirjan ilmestymisen jälkeen käytiin myös laaja debatti siitä, miten kirjallisuuskriitikot arvostelevat naisten kirjoittamia teoksia eri tavalla kuin miesten. Kirjoittajan naiseutta pidettiin aina pejoratiivisena seikkana. Naisten kirjoittamia teoksia ei nähty yhtä tärkeinä kuin miesten. Noin puoli vuosikymmentä jouduttiin pitämään asiasta kovaa meteliä, että tilanne edes muuttui. Silloin se oli tärkeä yhteiskunnallinen kysymys, joka vaati huomiota. Nykyäänhan tilanteemme on ratkaisevasti toisenlainen.

HYT: *Esikoisteoksen runo-osasto "Christine de Pisan" vaikuttaa räväkältä pamfletilta.*

MV: Se on kirjoitettu juuri tätä taustaa vasten.

HYT: *Ilmeisesti myös tietoisesti jäljittelit vanhaa runotyyliä?*

MV: Oli hauska kirjoittaa kokonaan toisella tavalla kuin mitä oli tapana tehdä. Silloin kirjallisuuselämässä loppusoinnut oli ehdottomasti kielletty aikuisten runoudessa. Oli kiva tehdä jotain, mitä ei muka olisi

saanut tehdä. Riimittely niissä runoissa on kökköä, riimit kuluneita, mutta en silloin tajunnut sitä laisinkaan. Tykkäsin vain lasautella riimejä ja tehdä runoa, jossa sai ottaa toisen henkilön roolin. Kun esiinnyin selvästi jossain roolissa enkä puhunut omissa nimissäni, saatoinkin ikään kuin rehellisesti lasautella asioita. Siinä lähestymistavassa oli paljon kirjoittajan kannalta iloisia.

HYT: *Kuinka runokokoelmasi vastaanotettiin?*

MV: Suureksi yllätyksekseni kriitikot ylistivät runojani. Kokoelma sai erittäin hyvän vastaanoton. Tietysti teos kuin teos saa kritiikkiä laidasta laitaan. Olisiko ollut yksi tai kaksi kritiikkiä, jotka eivät olleet pelkästään ylistäviä, muistaakseni jossain ihan pienissä maakuntalehdissä. Otin niistä heti hirveästi nokkiini, enhän ollut tottunut ottamaan vastaan julkista kritiikkiä. Onneksi suurimmat lehdet *Helsingin Sanomat* ja *Uusi Suomi* ottivat runot innostuneina vastaan. Siitä oli hyvä jatkaa, ja kieltämättä olin aika pollea ja infantiilinen narsismin humalluttama. Itserakkauden huuruissa lil-luin varmaan pari vuotta.

HYT: *Oliko silloin paljon runoustapahtumia? Nykyäänhän niitä on runsaasti.*

MV: Nykyään on kaiken maailman kissanristiäisiä, voisi vähän jo rajoittaaakin. On mielenkiintoinen kirjallisuushistoriallinen seikka, että nämä runoustapahtumat ilmaantuivat vasta laman myötä 90-luvun puolivälissä. Muutos tapahtui, kun laman seurauksena kustantajat rupesivat radikaalisti vähentämään runouden julkaisemista. Runouden harrastajat ja runoilijat hätääntyivät. Elävien Runoilijoiden Klubi perustettiin Nuoren Voiman Liiton puitteissa, jotta todistettiin kustantajille runoudella olevan riittävästi yleisöä.

Kävikin niin, että tilaisuuksista tuli hurjan suosittuja, ja muutkin organisaatiot ryhtyivät järjestämään runotapahtumia. Pitkän aikaa vallitsi innostunut karnevaalihenki ja yleisöä riitti vaikka kuinka paljon.

HYT: *Ainakin minulla on se vaikutelma, että viime aikoina runoja on alettu yhä enemmän jakaa ja käsitellä yhdessä, on ollut esimerkiksi runokaraokeja.*

MV: Kyllä, ja lisäksi vielä sen, ettei nykyään runon tarvitse edes olla valmis. Mitä tahansa saa jakaa kaikkien kanssa, ja sitä tehdään nyt hyvin runsaasti. Kuka piru niitä kaikkien suollosia oikein jaksaa seurata, kun laatu on niin heikkoa? Tämä on mielestäni vähän valitettava ilmiö. Määrää näyttää yhtäkkiä tulvivan, mutta missä on laatu?

Onhan sitä muutakin tekemistä. Kun haluaa esimerkiksi käyttää aikansa omien runojen kirjoittamiseen tai opetustöihin, niin ei kerta kaikkiaan aika riitä kaiken maailman klikkien runokerhoissa rampaamiseen ja heidän blogiensa ja nettikirjoitustensa seuraamiseen. Aikani ei riitä netin rämeen rämpimiseen tai keskentekoiisiin tajunnanvirtasökötyksiin, se menee tähdellisempiin asioihin.

Inspiraatio ja shamanismi

HYT: Haluaisin kysyä filosofian opinnoista, miksi sinne menit?

MV: Olin kiinnostunut filosofiasta ylipäätään. Olin ajatellut samalla tavalla kuin kirjailijuuden suhteen, ettei minusta varmaankaan ole siihen, koska se on niin vaikeata. En ollut uskaltanut hakea opiskelemaan filosofiaa, koska olin pelännyt sitä pettymystä, etten läpäise pääsykoetta. Lopulta kun rohkenin, koin iloisen yllätyksen. Pääsin sisään lähes parhailla pisteillä ja menestyin hyvin.

Opintojen alussa opettajat valistivat meitä ihan väärin, että nyt kun opiskelette filosofiaa, ette ikinä pääse mihinkään ammattiin. Minulle länsimaisen filosofian tuntemuksesta on ollut erittäin paljon hyötyä esimerkiksi kirjailijan ja kirjoittamisen opettajan työssä.

HYT: Mikä sinua kiinnosti opinnoissa eniten?

MV: Jo opintojen alkuvaiheessa ryhdyin keskittymään taidefilosofiaan. Perehdyin mielenkiinnolla myös tieteenfilosofiaan ja ihan klassikoihin, sanotaanko Aristoteles, Platon, Hegel ja Kant tietenkin. Prosemi-

naarimme teemana oli Kant. Tein Prolegomenasta pienen tutkielman.

HYT: *Teit gradun inspiraatiosta ja myöhemmin kirjoitit shamanismista ja noituudesta* (Shamanismin ja noituuden käsikirja, Tammi, 1994). Näkisin, että kyseessä on sama aihe, mutta eri näkökulmista.

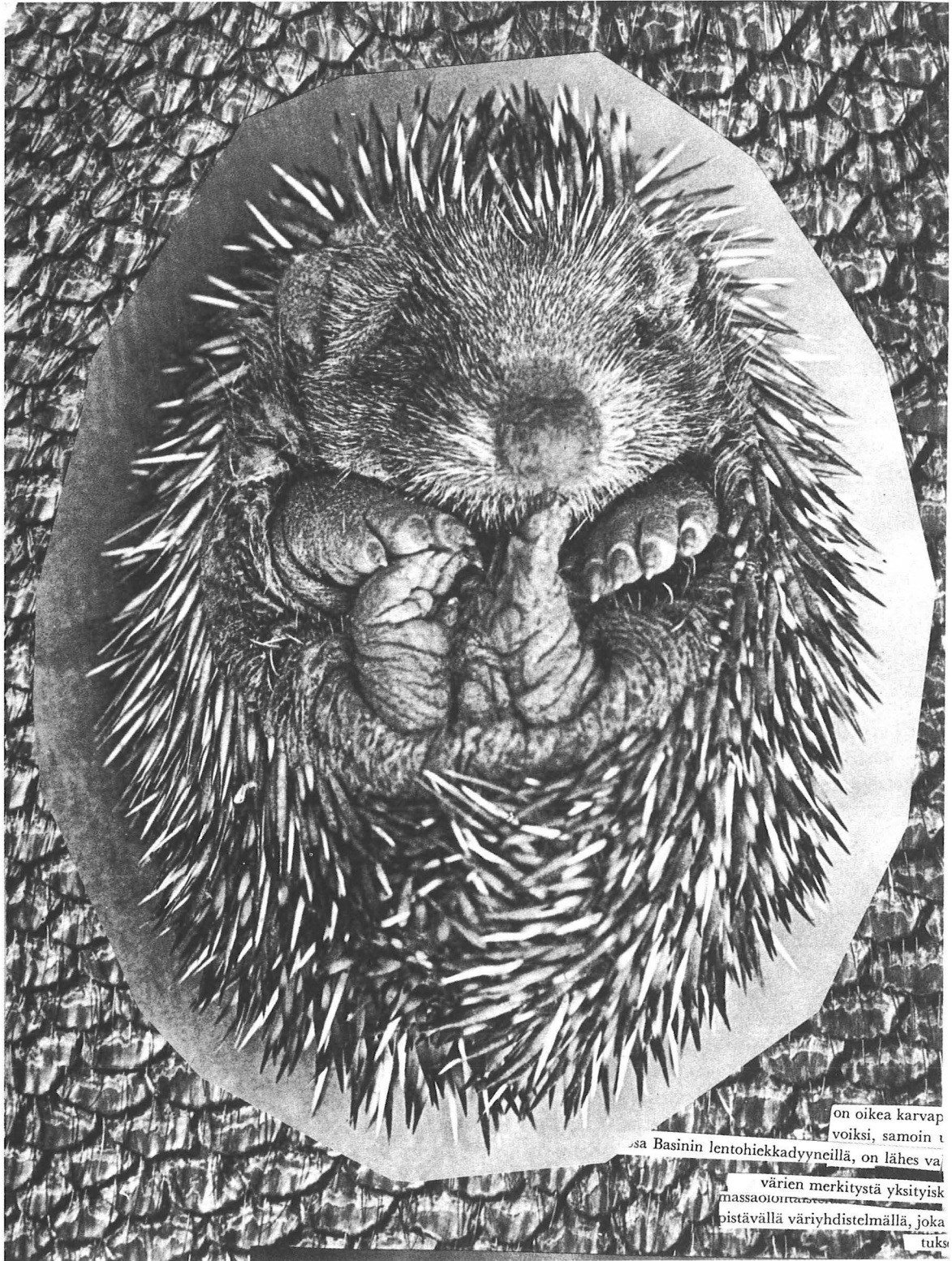
MV: Vasta myöhemmin minulle on valjennut, että olen persoonallisuudeltani maaninen, sytyn helposti ja joudun hurmoksen valtaan. Kirjailijan työssähän se on varsin yleinen ilmiö. Kun innostunut hurmos oli tuttu omalta kohdalta, kiinnostus kohdistui shamaanin hurmostilaan.

Tein shamaanikirjan Tammen tilauksesta. Kirjoitin toista runokokoelmaani nimeltä *Tervapeili* (WSOY, 1995). Sen intertekstuaalinen taustateos oli Aino Kallaksen romaani *Sudenmorsian*. *Sudenmorsian* on rakkaus- ja ihmissusitarina, jossa ihmissusi viettelee naisen joka hänkin muuttuu lopulta ihmissudeksi. Kun perehdyin ihmissusimyytin taustoihin, se johti muodonmuutostarinoihin, joita folklore on täpötäynnä. On paljon eläimeksimuuttumistarinoita. Siitä taas päädyin shamanismiin ja kuvauksiin shamaanin tai noidan suorastaan ruumiillisesta muuttumisesta eläimeksi.

Minulle oli kertynyt paljon taustatietomuistiinpanoja. Sattumalta kävi niin, että ulkomaisilla kirjamessuilla oli shamaani- ja noitakirjabuumi. Kun Silja Hiidenheimo, silloinen Tammen kustannustoimittaja, kuuli, että minulla on aiheesta paljon muistiinpanoja, hän kysyi voisinko kirjoittaa jonkinlaisen tietokirjapuolen teoksen. Teos ei olisi tieteellinen vaan enemmänkin opaskirja niille jotka haluavat ryhtyä shamaaniksi ja noidaksi. Minä hullu hybriksessäni suostuin sellaisen tekemään.

HYT: *Olit kuitenkin laatinut muistiinpanot alunperin runokirjaa varten. Tervapeilistä kyllä tuli vaikutelma shamanistisesta matkasta. Siinä on alku, kiihtyminen, hurmostila...*

MV: ...ja rangaistus lopuksi, siitä että oli ylittänyt ihmillisen sopivuuden rajat.

Ristomatti Mäylä

on oikea karvap
voiksi, samoin t
sa Basinin lentohiekkadyneillä, on lähes va
värien merkitystä yksityisk
massaointien
pistävällä väriyhdistelmällä, joka
tuks

HYT: Kyllähän siinä filosofiankin vaikutuksen voi nähdä. Siinä on tämä teema, että mennään järjen rajoille ja tuolle puolelle.

MV: Ja hylätään järki.

Teoksista ja niiden tekemisestä

HYT: Keräätkö muutenkin paljon taustamateriaalia runoja varten?

MV: Riippuu teoksesta ja yksittäisistä runoista. *Tervapeilissä* oli aika paljonkin taustateoksista otettuja ideoita ja asioita. En kuitenkaan tehnyt suoria lainauksia, vaan taustateoksia lukiessa syntyi omia ajatuksia. Sitä vastoin *Tervapeilistä* seuraavissa kahdessa runokokoelmassa (*Pilvet peittävät sisäänsä pilvet*, Tammi, 2000; *Olen tyttö, ihanaa*, Tammi, 2003) ammennan ikään kuin omista kokemuksistani, olkoonkin että ne ei olleet missään tapauksessa omaelämäkerrallisia, vaan ihan seipitettä kaikki.

Teos *Kontaktia halutaan* (Tammi, 2007) koostuu lyhyistä proosamuotoisista teksteistä. Niitä varten hain erittäin paljon materiaalia ties mistä taustateksteistä. Luin paljon seksuaalisuutta käsitteleviä kirjoja, seksologian ja psykologian alan kirjoja, klassikkoteoksia, de Sadea, pornografisia teoksia. Luin kaiken mahdollisen mikä suinkin vain voi liittyä seksiin. Luin myös rakkauskirjaklassikkoja. Yritin mahdollisuuksien mukaan ottaa niistä materiaalia, jota voisin itse hyödyntää omassa kirjoittamisessa. Käytin siis hyvin runsaasti muita lähteitä kuin omaa päätäni.

HYT: Monissa kirjoissasi on lapsen tai lapsuuden kokemuksen kuvauksia? Mistä tämä tulee?

MV: Minulla vain on sellaisia mielikuvia. Ne ovat kaikkein rakkaimpia ja läheisimpiä.

Vaikutelmaa luultavasti vahvistaa sekin, että pidän luontokuvien kirjoittamisesta. Minulla on hyvin vähän urbaaneja mielikuvia. Luonto nyt sattuu vain olemaan minulle läheinen, minulle tulee hyviä kielikuvia luonnosta mieleen enkä koe kaupunkiympäristöä kovinkaan antoisaksi mielikuvamaailman kannalta.

Ei siinä mitään filosofiaa tai politiikkaa ole taustalla, että olisin päättänyt kirjoittaa niistä asioista, koska haluan ajaa sillä jotain asiaa. En vain osaa kirjoittaa muuta.

Kun kirjoitan runoja, kirjoitan aikalaille niin ettei pelkästään aikuinen mieleni ole läsnä, vaan ikään kuin yritän pitää mahdollisimman varhaiset psyyken kerrokset mukana, vaikkapa rytmissä, tunnelmissa tai sanaleikeissä. Kun kyse on kosketuksesta hyvin syvälle oman mielen varhaiskerroksiin, niin silloin on kaiketi luonnollista, että on lapsenomaisia tarkastelutapoja. Ehkä sekin voi olla syy siihen.

HYT: On haastavaa saada varhaiset kokemukset näkyville. Itse kokemukset ovat mitä spontaanimpia, mutta niiden kirjoittaminen vaatii paljon työstämistä.

MV: Toisin kuin lukija saattaisi luulla, runoni eivät ole suinkaan syntyneet vain spontaanisti itsestään pulputen, vaan ne ovat tulos ankarasta harkinnasta ja usein kokeilusta ja työstämisestä. Työni muistuttaa hullun keksijän tai kemistin työtä laboratorioissa. Otan aineksia sieltä sun täältä, suoritan kokeita: mitä tapahtuu, jos näitä ja näitä sanoja yhdistää toisiinsa näin ja näin. Suurin osa on ihan soopaa ja tylsiä ilmauksia, mutta ehkä sadan kokeen joukossa on se yksi, josta tulee aivan loistava kielikuva. Otan sitten sen yhden kielikuvan jemmaan. Minulla on iso varasto niitä laboratoriokokeiden tuloksia. Käytän niitä palasina, joista hissukseen, hyvin tietoisesti ikään kuin arkkitehtonisesti rakennan kokonaisuuksia. Ne eivät todellakaan ole syntyneet spontaaneina purkauksina.

HYT: Niistä voi kuitenkin syntyä mielenliikkeiden tarkkoja ja kärsivällisiä kuvauksia.

MV: Kaikki mitä siellä lukee on häikäilemättömän laskelmoidusti laadittu, viimeistä pilkkua myöten.

HYT: Mainitsit alussa harrastaneesi kuvataiteita. Runojasi lukiessa tuli kuitenkin mieleen jonkinlainen säveltäjän työ, romanttisen musiikin yhteydessä esitetty ajatus, että musiikki on mielenliikkeiden kuvausta. Sikäli tuntuisi, että runoutesi on lähempänä musiikkia kuin maalaustaidetta.

MV: Onhan paljon kuvataidetta, joka myöskin on kosketuksissa tunteisiin. Maalauksen värit saattavat vaikuttaa hyvin voimakkaasti tunteisiimme tai arkkitehtuurissa rakennuksen rytmi ja mittasuhteet, eri rakennuksissa on erilainen fiilis.

Hauskaa, että mainitsit romantiikan. Minun on tunnustettava, että kirjoittamista kuin muutakin taidetta koskevat käsitykseni ovat hyvin romantiikan ajattelun mukaisia. Kun iän myötä eksistentiaalinen kokemus tuntuu tulevan minulle aina tärkeämmäksi, huomaan kaipaavani runouteen enemmän tunnetta kuin mitä tällä hetkellä yleensä on. Johtuen tästä vanhanaikaisesta romanttisuudestani.

HYT: *Koin Pilvet peittävät sisäänsä pilvet -teoksen lapsen kokemuksen kuvaukset vangitseviksi. Välillä tuntui, että ei halua tai pysty lukemaan niitä liian monta. Tähän verrattuna Kontaktia halutaan on hauska ja vapauttavampi. Siinä on niin paljon erilaisia haluja, suhteita ja fantasioita.*

MV: *Kontaktia halutaan* -teoksessa aina jokin intressi jossain tasapainottaa toisenlaista intressiä.

Pilvet peittävät sisäänsä pilvet -kokoelmasta on mainittava, että siinä tietoisesti kuvasin helvetillisiä lapsuusoloja. Tein paljon taustatyötä lukemalla tutkimuksia perheväkivallasta. Ne olivat shokeeraavia. Tässä nousee esiin sukupuoleen liittyviä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Perinteisesti on ajateltu, että miesten sfääri on julkinen ja naisten sfääri yksityinen. Voi kysyä, miten paljon tapahtuukaan hirveitä asioita yksityisessä sfäärissä, josta ei ennen paljon tiedettykään. Se on ollut kätketty julkisuudelta eikä siitä ole pidetty meteliä niin kuin monista muista aiheista. Mielestäni oli tärkeää tuoda näkyväksi asioita, joita yhteiskunnassa järkyttävästi tapahtuu kaiken aikaa, mutta joita ei nähdä, kun ne tapahtuvat kodin seinien sisällä eivätkä ole yleisessä tietoisuudessa toisin kuin vaikkapa kansantulo tai työttömien määrä.

HYT: *Seuraava teoksesi, Olen tyttö, ihanaa!, tuli palkituksi Tanssivalla Karhulla.*

MV: Se oli myös Runeberg- ja Einari Vuorela -palkintoehdokkaana. Einari Vuorela -palkinto on maamme suurin runopalkinto. Kokoelma otettiin poikkeuksellisen hyvin vastaan.

Olen tyttö, ihanaa! -kokelman tekeminen oli erityisen hauska prosessi. Vein edellistä kokoelmaa kustantamolle ja nousin metrossa liukuportaita käsikirjoituspippu kainalossa kohti Tammen silloista sijaintipaikkaa Urho Kekkosen kadulla. Liukuportaissa tuli yhtäkkiä valoisa oivalluksen hetki: halusin kirjoittaa Sammatin mummolasta omien lapsuuskokemusten pohjalta. Kuvaisin iloisia ja valoisa lapsuuden asioita.

Idea tuntui heti hyvältä. Kävin nakkaamassa edellisen käsiksen kustantajalle ja ryhdyin toteuttamaan uutta ideaa. Aihe oli niin hyvä, että se itse kulki eteenpäin omalla voimallaan. Toimin ikään kuin vain sihteerinä, joka kirjoitti ylös sitä mikä vyöryi ja tuli.

Kun kerroin jälkepäin miltä työ tuntui, mieleeni tuli Vanhan Testamentin kertomus, jossa Israelin kansa vaeltaa autiomassa eikä heillä ole ruokaa eikä juomaa ja Mooses johdattaa heitä. Jossain äärimmäisen vaikeassa tilanteessa hän lyö sauvalla kalliota ja sieltä rupeaa suihkuamaan vettä. Ajatuksia tulla suihkusi kuin olisin lyönyt sauvalla kalliota, ja sieltä syöksyi virkistävää vettä. Alusta loppuun tuntui siltä, että jotain vain ihmeellisesti purskui ihmeellisestä lähteestä. Minä vain kirjoitin kaiken talteen. Ei se nyt ihan niin mennyt, mutta työstä jäi sellainen tunne: se syntyi itsestään.

HYT: *Mitä sinulla on tällä hetkellä työn alla?*

MV: Viimeisten vajaan viiden vuoden aikana olen valmistellut käsikirjoitusta, jossa yhdistyisivät omaelämäkerta, romaani ja runokokoelma. Mutta siitä ei lopulta tullut mitään. Uhrasin monta vuotta sen tekemiseen, mutta en saanut julkaisukelpoista käsikirjoitusta aikaiseksi. Sen sijaan minulle kertyi runokokoelman verran kelvollisia runoja. Ne kokosin juuri äskettäin runokokoelmaksi. Odotan nyt kustantajan päätöstä.

Olen myös ehtinyt kirjoittaa seuraavaa runokokoelmaa vaikka kuinka pitkälle. Kyseessä on vanha projekti. Parin kymmenen vuoden aikana minulle on kertynyt toinen toistaan hullumpia runojen tai tekstien ideoita, joita en ole voinut käyttää muissa teoksissa, koska ne eivät ole luonteeltaan sopineet niihin.

Tarkoitukseni on nyt vihdoin kokeilla ja katsoa mitä niistä pätkähulluista ideoista syntyisi. Pelkään pahoin, että siitä taas irtoaa jokin itsenäinen teoksensa. Esimerkiksi alunperin hullut ideat -kokonaisuuteen piti tehdä kymmenestä viiteentoista lyhyttä tekstiä, jotka olisivat kontaktinhakuilmoituksia. Mutta niitten kirjoittaminen osoittautui niin hauskaksi ja hedelmälliseksi, että minun oli lopulta pakko tehdä niistä oma teoksensa. *Kontaktia halutaan* sai siitä alkunsa.

Tällä hetkellä siis yritän saada hulluimmista ideoista jotakin julkaisukelpoista aikaiseksi.

Opetustyö

HYT: *Aloit opettaa kirjoittamista jo melko varhain.*

MV: Pian sen jälkeen kun olin julkaissut ensimmäisen runokokoelman, minua pyydettiin pitämään viikonloppukursseja Nuoren Voiman Liitossa ja tekemään palautteita NVL:n arvostelupalveluun.

Kuuluin niihin onnettomiin runoilijoihin, joille kukaan ei koskaan antanut mitään apurahoja. Tarvitsin rahaa. Taloudellisista syistä minun oli pakko tehdä varsinkin sitä arvostelupalvelun hommaa. Ilmeisesti se sopi minulle, koska kykenin tekemään sitä kymmenen vuoden ajan. Jossain vaiheessa tein Tammen käännöskirjaosastolle lausuntoja ulkomailla julkaisuista teoksista.

Pidin useamman vuoden kirjoituskurssia Annantalossa ja annoin palautteita kaunokirjallisista teksteistä. Opetin kirjoittamista myös Työväen Akatemiassa.

Sitten Harry Forsblom pyysi minua Kriittisen korkeakoulun kirjoittajakouluun opettamaan. Yritin useampaan otteeseen lopettaa opetustyöt, sillä niihin joutuu kuitenkin antamaan hyvin paljon. En kuitenkaan koskaan ole kehdannut kieltäytyä.

Olin Kriittiseltä vuoden verran poissa terveydellisistä syistä. Nyt kun terveys on vakiintunut, olen palannut takaisin ja hullu suostuin Harryn seuraajaksi. Odotan kiinnostuksella, mitä nyt sitten seuraa.

Vaikuttaa kyllä hyvältä, kirjoittajakoulun opettajakunta on kiva porukka. He ovat vanhoja tuttuja jo vuosien takaa, kavereitten kanssa on mukava työskennellä. Odotan myönteisin tunnelmin tulevia vaihteita, ja kirjoittajakouluhan on jo valmiiksi hyvässä kondiksessa, siihen on hyvä tarttua ja ryhtyä rauhallisin mielin jatkamaan asioita.

HYT: *Kuinka opettamistoiminta on vaikuttanut omaan kirjoittamiseen?*

MV: Oppilaiden teksteissä on usein ongelmana, että ne ovat epämääräisiä, hahmottomia ja liian abstrakteja. Hyvin varhaisessa vaiheessa näin miten tärkeää on, että tekstit ovat konkreettisia ja että niissä on vahvoja mielikuvia. Olen ikään kuin ottanut opikseni muiden virheistä omassa kirjoittamisessa. Kyllä opettaminen on vaikuttanut. Samalla kun on kehittynyt opetustyössä, on oppinut siinä itsekin kaikenlaista.

HYT: *Opettamisessa kenties kirjoittamisen tekniikoita on myös tuotava esille.*

MV: Niistä tulee uudella tavalla tietoiseksi. Samalla kun on oppinut, mitä asioita on tähdellistä opettaa oppilaille, on itse tajunnut niiden tärkeyden omassa kirjoittamisessa. On tullut ammattitaidossaan häikäilemättömämmäksi. Luovan kirjoittamisen opetustyöstä on siis kirjailijalle itsekästäkin hyötyä hänen kirjoitustyössään. Ei se mene pelkästään niin päin että kirjailija vain antaisi opetustyöhön, kyllä hän myös siitä saa. ■

KIRJA-ARVIOT

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

• POMMIA NISKAAN •

HENRY BACON: Väkivallan lumo

tietokirja, Like 2010

Henry Bacon on Helsingin yliopiston elokuva- ja television tutkimuksen professori. Kirjassaan Väkivallan lumo Bacon käsittelee sitä kuinka elokuvaväkivaltaan on eri aikoina suhtauduttu. Tutkimukselle on tilausta, sillä aihetta ei ole Suomessa juuri käsitelty.

Bacon lähestyy elokuvaväkivaltaa psykologian näkökulmasta. Estetisointi sivuutetaan, sillä kirjoittaja käsittelee fiktiivistä väkivaltaa henkisestä perspektiivistä. Toinen kirjan lähtökohdista on kaikkien väkivaltaa sisältävien elokuvien nostaminen ikään kuin samalle viivalle. Bacon ei ota kantaa esittelemiensä filmien taiteellisiin ansioihin, vaan käsittelee niitä ainoastaan viitekehityksensä näkökulmasta. Näin häneltä jää esimerkiksi huomaamatta, että Rambo – taistelija 2:n (1985) kaltaisissa camp-henkisissä toimintaelokuviissa tärkeää on väkivallan lisäksi myös huumori.

Bacon uskoo, että elokuvan kehitys peilaa yhteiskunnallisia olosuhteita. Kun vielä 1950-luvulla uskottiin kuriin ja nuhteeseen, niin 1960-luvun nuorisovallankumous merkitsi muutosta yhteiskunnassa. Samalla Hollywoodissa alettiin tehdä tabuja rikkovia ja aiempaa suorasukaisempia filmejä. Valkokankaan seksi ja väkivalta lisääntyivät huomattavasti.

Väkivallan lumo on hyvin kirjoitettu ja näin sujuvaa akateemista tekstiä lukee mielellään. Kirjan rakenne on tosin hieinan kummallinen johtuen esimerkkiaineiston sattumanvaraisuudesta. Miksi esimerkiksi toinen Rambo ja Terminator 2 – Tuomion päivä (1991) mainitaan, mutta muita näihin sarjoihin sisältyviä elokuvia ei käsitellä? Puutteellisuus näkyy myös joidenkin lajityyppien, kuten sotaelokuvien, vähäisenä esimerkkimääränä.

Väkivallan lumossa käsitellään kuitenkin monia elokuvia. Psykologiset väitteet perustellaan elokuvien, joiden sisältö ja kaantuu muun muassa henkiseen (Ingmar Bergman) ja pinta-

puoliseen (Quentin Tarantino) väkivaltaan. Välillä Bacon tosin menee pohdinnoissaan liian pitkälle. Niinpä Väkivallan lumoa lukiessaan tuntuu välillä kuin lukisi psykologian oppikirjaa. Aihe on joka tapauksessa tärkeä ja pohtimisen arvoisin.

• PALUU TULEVAISUUTEEN •

J. G. BALLARD: Upponnut maailma

romaani, Jalava 2011, suom. Mika Renvall

Muutama vuosi sitten kuollut J. G. Ballard on eräs 1900-luvun tärkeimmistä kirjailijoista. Hän ennusti romaaneissaan juuri ne ongelmat ja katastrofit, joista yhteiskuntamme kärsii tänä päivänä. Hän aavisti esimerkiksi aivan oikein, että 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun tavallisten ihmisten ongelmat liittyvät lähinnä henkiseen elämään. Länsimaiden kansalaisilla on yllättävän suuria vaikeuksia sopeutua maailmaan, jossa taloudellinen hyvinvointi on ennennäkemättömän korkealla tasolla. Uskonnon katoaminen on puolestaan johtanut arvo-tyhjiöön, kun elämä on äkkiä menettänyt merkityksensä.

Ballardin laajasta tuotannosta löytyy esimerkiksi sotaa (Auringon valtakunta), seksuaalisia poikkeamia (Crash) ja ylikierroksilla käyvää kaupallistumista (Kingdom Come) käsitteleviä teoksia. Hänen kirjansa ovat fiktiota, mutta niissä kaikissa on sama filosofis-esseistinen ote. Ballardin näkemyksen mukaan teknologinen kehitys johtaa ihmiskuntaa kohti tuhoa. Syy ei ole teknologiassa itsessään, vaan siinä kuinka olemme päättäneet käyttää sitä.

Ballardin romaaneissa yhteiskunta on tavalla tai toisella rappeutunut. Myöhemmissä kirjoissaan Ballard syyttää rappeutumisesta ihmistä itseään, mutta uran alkuvaiheessa vaikeuksiin löytyi muitakin syitä. Ensin hän seurasi ajan henkeä ja ajatteli erilaisten luonnonkatastrofen olevan suurin mahdollinen uhka. Pitkään suomentamista odottaneessa Upponeessa maailmassa auringonpilkut ovat aiheuttaneet valtavia tulvia ja muuttaneet maailman asuin- ja elintilaksi viidakoksi.

Uponneen maailman keskiössä on ajatus käänteisestä evoluutiosta. Kun olosuhteet muuttuvat radikaalisti, niin ihminen palaa Ballardin mukaan nopeasti aiempaan eläimellisyyteensä. Eräs romaanin henkilöistä pohtiikin ääneen muistavansa kaikki näkemänsä laguunit ja suot, vaikka hänellä ei olekaan niistä tietoisia kokemuksia. Ballard on parhaimmillaan ihmisen sisäisten kokemusten kuvaajana. On kiinnostavaa ajatella mahdollisia alitajuisia muistoja ja pelkoja, jotka olemme esisiltämme perineet.

Uponnut maailma julkaistiin vuonna 1962, kirjoittajan ollessa 32-vuotias. Kokemattomuus näkyy pinnallisina henkilöahmoina ja epäuskottavina juonenkäänteinä. Romaanin päähenkilö, joka on psykologi, tarkkailee itseään, muita ihmisiä ja ympäristöään kuin kuolleita hyönteisiä analysoiva tutkija. Lukijalla on hankaluuksia samaistua sivuilla seikkaileviin hahmoihin, mutta tämä antaa toisaalta sijaa luonnonkatastrofeihin liittyville pohdinnoille. Millaisia hirveyksiä tapahtuisi, jos lämpötila nousisi nopeasti ja pysyvästi sietämättömän korkeaksi? pystyisimmekö sopeutumaan sellaiseen maailmaan?

Uponnut maailma on Ballardin esikoisromaani. Se ei ole hänen parhaita kirjojaan, mutta kyseessä on yhtä kaikki hänen tuotantonsa ymmärtämisen kannalta tärkeä työ. Romaanin julkaissut Jalava ansaitsee hatunnoston, sillä suuret kustantamot eivät ole katsoleet tarpeelliseksi suomentaa tätä kirjaa. Uponnut maailma sisältää avaimen, joka käy muun muassa Crashin, Concrete Islandin ja Tornitalon muodostamaan lukkoon.

• ABCKIRIA •

TOMMI PARKKO: Kirjoita runo!

tietokirja, Avain 2011

Tommi Parkko tunnetaan runouden moniottelijana. Tällä kertaa hän on päättänyt täyttää erään kirjallisen tyhjiön tekemällä aloittelijoille suunnatun runojen kirjoittamisen oppaan. Vastaavia teoksia ei Suomessa ole monta. Esimerkkeinä Parkko mainitsee Risto Ahdin ja Markku Toivosen Runouden kunkoulun (1988) ja Heikki Salonen laulujen sanoittamista käsittelevän Kahlekuningaslaajan (2006). Muuten markkinoilla on lähinnä runojen lukemiseen suunnattuja oppaita, kuten Väinö Kirstinän Runo ja lukija (1971).

Kirjoita runo lähtee liikkeelle perusasioista. Sen alussa käsitellään runouden ominaispiirteitä, joiden avulla runon pystyy tunnistamaan muiden tekstien joukosta. Tämän osion loppuksi muistetaan tietenkin asiaankuuluvasti mainita, että (melkein) mikä tahansa voi loppujen lopuksi olla runoutta.

Parkon mielestä runoilijan on hyvä osata perusasiat, eikä hän tästä syystä säästele sanojaan puhuessaan kuvallisuudesta, rytmistä, topografiasta ja muusta teoriasta. Koska runoilijaksi ei kuitenkaan tulla kuin kirjoittamalla, niin Kirjoita runo sisältää runsaasti käytännön harjoituksia. Niissä kehoitetaan esimerkiksi tehtailemaan teksti, jossa on alkusointuisuutta tai loppusointuisuutta. Näiden avulla pääsee varmasti runojen rustaamisen alkuun, vaikka Parkon runsaasti käsittelemä teoria tuntuisikin vieraannuttavalta.

Aloittelevalle runoilijalle kaikkein hyödyllisin on kuitenkin osio nimeltä Runomaailma. Se käsittelee kustannusmaailman, kulttuurilehtien, antologioiden, kilpailujen, Internetin, luovan kirjoittamisen opettamisen ja apurahojen ihmeellistä maailmaa. Useinhan nämä asiat opitaan kantapään kautta, mutta Parkko kirjoittaa taitojen harjoittamisesta, julkaisumahdollisuuksista ja taloudellisen tuen saamisesta hyvin esimerkein ja ammattitaidolla. Kyllä tälle oppaalle on tarvetta.

• PAINAVIA SANOJA •

THEODORE DALRYMPLE:

Not With a Bang But a Whimper:
The Politics & Culture of Decline

esseitä, Monday Books 2009

THEODORE DALRYMPLE:

The New Vichy Syndrome: Why European
Intellectuals Surrender to Barbarism

esseitä, Encounter Books 2009

Theodore Dalrymple on eräs aikamme viisaimmista miehistä. Hän on konservatiivinen ajattelija, joka on kirjoittanut ja puhunut muun muassa monikultturismia, modernistista arkkitehtuuria ja huumeiden laillistamista vastaan. Dalrymple on pseudonyymi, jonka takana on entinen lääkäri ja sittemmin kokotoimiseksi kirjailijaksi ryhtynyt Anthony Daniels.

Daniels julkaisee esseitä myös omalla nimellään ja hänen kahta kirjoittajaminäänsä on vaikea erottaa toisistaan. Hän kirjoittaa molemmilla nimillään terävästi eikä karsasta vaikeita aiheita. Eräässä esseessään Dalrymple esimerkiksi jyrää suurta suosiota ympäri maailmaa nauttivan arkkitehti Le Corbusierin. Betonista valmistettuja kuutiotaloja suunnitellut Le Corbusier vastaa esseistin mukaan 1900-luvun muita suuria tuhoajia, kuten Adolf Hitleriä ja Josif Stalinia. Dalrymplen kirjoituksen "Architect as a totalitarian" on suomentanut Timo Hännikäinen ("Totalitarismin arkkitehti", Kerberos 2/2010).

Dalrymple kärjistää mielellään, mutta onnistuu siitä huolimatta (tai juuri siksi) herättämään lukijan mielenkiinnon. Hänen sanomalehtiin ja kulttuurijulkaisuihin kirjoittamiaan tekstejä löytyy mukavasti myös verkosta (<http://blog.skepticaldoctor.com/>), mutta viime vuosina on ilmestynyt monia lehtikirjoituksista koottuja kirjoja, kuten tässä arvostelussa käsitellyt *The New Vichy Syndrome* ja *Not With a Bang But a Whimper*.

The New Vichy Syndrome pureutuu nyky-Euroopan ongelmiin. Dalrymple ei pidä Euroopan Unionia toimivana organisaationa. Seitsemään osaan jakaantuvassa "Why Are We Like This" -esseessä Dalrymple argumentoi, ettei maaosamme ole valmis luopumaan kansallisvaltioista. Tämän huomaa hänen mukaansa jo siitä, että Euroopan Unioni rakoo aiempien yhtenäisyyspyrkimysten tavoin jo ensimmäisten ongelmien, kuten taloudellisten vaikeuksien ja Euroopan ulkopuolelta saapuvan maahanmuuton, edessä.

Dalrymple pitää tärkeänä, että kansallisvaltiot pitävät yllä ihmisen identiteettiä sen horjuessa kristinuskon väistymisen ja hedonismin esiinmarssin myötä. Toisaalta hänen esseensä valavat uskoa perinteisiin yleiseurooppalaisiin saavutuksiin, kuten tieteellisiin edistysaskeliin ja suureen taiteeseen. *The New Vichy Syndrome* valaa uskoa sekä yksilöllisyyteen että yhteisöllisyyteen. Dalrymple on asiansa ytimessä väittäessään, että vain näin toimien pystytään vastustamaan länsimaiden rappioitumista ja estämään islaminuskon leviämistä eurooppalaisiin maihin.

Not With a Bang But a Whimper on laajahko kokoelma esseitä, joita Dalrymple on julkaissut *The City Journal* -lehdessä, ja joista suurimman osan löytää myös verkosta. Kyseessä on toista tässä arvostelussa käsiteltyä kirjaa laajempi valikoi-

ma kirjoituksia eri aiheista. Kirjoittaja käsittelee mieliaiheita, kuten Isossa-Britanniassa rehottavaa ja lukemattomista valtion tarjoamista eduista nauttivaa alaluokkaa ja muslimien vaikeuksia sopeutua uuteen ympäristöönsä länsimaissa. Samalla hyökätään humanistisesti ajattelevia ja Ison-Britannian turmion tielle ajaneita poliitikkoja, kuten entistä pääministeriä Tony Blairia ja nykyistä pääministeriä Gordon Brownia vastaan. Dalrymple määrittelee Blairin sätkynukeksi, jonka sini-silmäinen politiikka vei maan Irakin sotaan ja ajoi kansalaiset taloudelliseen ahdinkoon. Brown ei saa suopeampaa kohtelua, sillä häntä Dalrymple pitää tyhjänä takkina ja täysin kykenemättömänä korjaamaan Blairin hallituksen aiheuttamia vahinkoja.

Not With a Bang But a Whimper peräänkuuluttaa selkärankaisia johtajia, jotka pysäyttäisivät Ison-Britannian kaikilla elämänalueilla käynnissä olevan syöksykierteen muun muassa vähentämällä tarpeetonta byrokratiaa, tiukentamalla maahanmuuttopolitiikkaa ja parantamaan katastrofaalista taloudellista tilannetta.

Parasta Dalrymplessä on tapa, jolla hän käyttää pitkän työelämänsä kokemuksia perustellakseen esseittensä väittämiä. Vankilassa, mielisairaalassa, Iso-Britanniassa ja maailmalla työskenneltyään hänellä on tarjota kattava valikoima kertomuksia ja esimerkkejä, jotka elävöittävät hänen kirjoituksiaan ja tekevät ne kiinnostaviksi. Dalrymplen kanssa on vaikea olla eri mieltä, sillä hän perustelee useimmat näkemyksensä hyvin ja tarkastelee väitteitään eri kanteilta. Huumeista kirjoittaessaan hän on tosin monesti hakoteilla (esimerkiksi vaatiessaan yhteiskuntaa lopettamaan puhtaiden ruiskujen jakamisen huumeidenkäyttäjille), mutta kokonaistuotantonsa puolesta Dalrymple on eräs tärkeimmistä nykyesseisteistä.

Kotimaassaan Englannissa Dalrymple nauttii vain marginaalista suosiota, sillä hän kritisoi byrokratisoitunutta ja suuntansa menettänyttä kotimaataan suuttua näin vallanpitäjät. Meillä Suomessa hänen esseitään tunnetaan Hännikäisen käännösten ja kirjoitusten ansiosta kohtalaisesti, mutta suomennosvalikoima antaa vielä odottaa itseään.

(Tämä teksti on paranneltu versio blogitekstistä, joka ilmestyi osoitteessa <http://marstravolta.blogspot.com/2011/06/theodore-dalrymplesta.html>)

Kriittisen korkeakoulun kursseja ja muuta toimintaa

KESÄ 2011

VOIMAUTTAVA TUNNETYÖSKENTELY

Keskiviikkona 24.8. klo 16.30–20. Voimauttavan tunnetyöskentelyn avulla opit tietoisesti havainnoimaan tunteitasi ja vaikuttamaan siihen, millainen tunnetila sinulla on. Illan aikana opetellaan, miten tunteita oppii tunnistamaan ja käyttämään tiennäyttäjänä kohti sisäistä rauhaa ja hyvinvointia.

Kouluttajana psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki. Hinta 40 €. Sitovat ilmoittautumiset kouluttajalle 17.8. mennessä. Yhteystiedot alla.

YMMÄRRÄ UNIASI, TUNNE ITSESI

Keskiviikkona 31.8. klo 16.30–20. Unet ovat vahvoja itsetuntemuksen, henkisen kasvun ja voimaantumisen välineitä. Illan aikana opetellaan menetelmiä, joiden avulla voit oppia ymmärtämään omaa unisymboliikkaasi.

Hinta 40 €. Sitovat ilmoittautumiset kouluttajalle 24.8. mennessä: Psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki, 040 707 8157, anne.lindholm-karki@kolumbus.fi.

SYKSY 2011

INKA – Inhimillisen kasvun paikka

Tiistaisin 6.9. alkaen klo 17.30–20. Vuoden mittainen koulutus yhdistää filosofiaa, maailmankatsomuksellista pohdintaa, taidetta sekä muuta luovaa toimintaa. INKA kokoontuu kerran viikossa tiistai-iltoina, kunakin iltana on kaksi eri aihetta kurssin eri alueilta. Lisäksi on viikonlopputapaamisia. INKA on Kriittisen korkeakoulun perinteinen toimintamuoto jo vuosikymmeni-

nien takaa. Se antaa moninaisia virikkeitä maailman, itsen ja luovuuden löytämiseen ja yhdistämiseen!

Tarkempia tietoja lukuvuoden ohjelmasta ja eri oppiaineista sekä työmuodoista toimistolta. INKAN pääopettaja on Timo Jantunen. Hinta 450 / 300 €. Ilmoittautumiset 26.8. mennessä.

UNIOHJAAJAKOULUTUKSET

Uniryhmäohjaajakoulutus 16.9.2011–11.5.2012 ja Uniohjaus yksilötyössä -koulutus 20.1.–5.5.2012 (neljä seminaariviikonloppua). Unityöskentely on vahva itsetuntemuksen, sisäisen kasvun ja henkisen voimaantumisen väline. Uniohjauksessa ohjaaja avustaa unennäkijää oivaltamaan itse omia uniaan ja ymmärtämään omaa symboliikkaansa sekä siirtämään unista saadut oivallukset valve-elämään. Uniohjaus ei ole unen tulkitsemista tai terapiaa.

Lisätietoja ja ilmoittautumiset: kouluttaja, psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki, 040 707 8157 tai anne.lindholm-karki@kolumbus.fi.

FILOSOFIAN KLASSIKOT -seminaari

Tiistaisin 6.9. alkaen klo 17–18.30. Seminaarissa tarkastellaan olemassaolon, kielen ja ilmaisun kysymyksiä mannermaisessa nykyfilosofiassa. Filosofian klassikoita toteutetaan keskusteltavana lukuseminaarina, jossa tutustutaan keskeisiin filosofisiin kirjoituksiin.

Vetäjänä on FL, tutkija Miika Luoto. Hinta 70 € / 12 kertaa. Ilmoittautumiset 30.8. mennessä. Tule rohkeasti mukaan!

MITÄ MIELTÄ MUSIIKISSA?

Pohdiskelua musiikin esittävyydestä ja ilmaisevuudesta.

Maanantaisin 12.9. alkaen klo 17–18.30. Kurssi yhdistää musiikin historian esteettis-filosofisiin tarkasteluihin. Pohdittavana on erityisesti renessanssista nykypäivään juontuva musiikin-historiallinen traditio. Kurssilla tarkastellaan renessanssiteoreettikkojen traditiolle antamia lähtökohtia, musiikin ja kielen yhteenkietoutumista barokin aikaisessa musiikillisessa retoriikassa,

tradition huipentumaa wagnerilaisessa estetiikassa sekä problematisoitumista moderneissa oopperoissa. Kurssi koostuu vetäjän pitämistä alustuksista, tutustumisesta teoreettisiin teksteihin sekä musiikkinäytteistä.

Vetäjänä FM Noora Arvola. Hinta 60 € / 10 kertaa. Ilmoittautumiset 5.9. mennessä.

VIRTAA-MUSIIKKIMATKA

Tiistaisin 13.9. alkaen klo 18.30–20.00. Musiikki voimauttaa! Tällä kurssilla voit löytää aarteen: läheisemmän suhteen klasisseen musiikkiin. Suositujen Virtaa-klubien vetäjä, pianisti Minna Pöllänen johdattaa pianon ääressä syventämään kuuntelukokemustasi, ja valottaa musiikin yhteyksiä muihin taiteisiin. Musiikin teoriaa ei tarvitse tuntea. Syksyllä tutustutaan myöhäisromantiikkaan. Kokoontumispaikka varmistuu myöhemmin. Tapaamme 10 kertaa.

Hinta 70 €. Ilmoittautuminen 6.9. mennessä.

FILOSOFIAA POLIITTISILLE ELÄIMILLE

Torstaisin 15.9.–27.10. klo 17–18.45. Miten oppia ymmärtämään yhteiskunnallisia ilmiöitä ja käsitteitä? Kurssilla tutkitaan ajankohtaisia ilmiöitä yhteiskuntafilosofian klassikoiden avustuksella. Työmuotona on keskustelevala lukuseminaari. Sopii kaikille filosofiasta tai politiikasta kiinnostuneille!

Vetäjinä FM Antti Heinonen ja VTM Matias Huttunen. Hinta 80 € / 7 kertaa. Ilmoittautumiset 8.9. mennessä.

EPÄAKATEEMISEN FILOSOFISEN KIRJOITTAMISEN KURSSI

Keskiviikkoisin 21. ja 28.9., 12. ja 19.10. sekä 2. ja 9.11. klo 17–19.30. Kurssin tavoitteena on auttaa opiskelijaa työstämään mielellään jopa julkaisukelpoinen filosofinen kirjoitus itse valitsemastaan aiheesta. Kurssilla ei ensisijaisesti tavoitella yliopistollisten opinnäytteiden kaavoja, vaikka kurssi saattaa sellaisenkin kirjoittamista tukea. Työskentely on seminaarinomaista: käsittelemme kurssilaisten tekstejä eri vaiheissaan ja näiden lisäksi muita filosofiseen kirjoittamiseen liittyviä teemoja, kuten mitä on filosofinen teksti, tekstilajit, tekstin tuottaminen.

Vetäjänä kirjailija Jukka Laajarinne. Hinta 80 €. Ilmoittautumiset 14.9. mennessä.

MAALAUSTA JA PIIRUSTUSTA KUVATAIDOKOULUSSA

Maanantaisin 12.9.–12.12.2011 klo 10–14, Albertinkatu 27. Opiskelu on pääasiassa havaintoon perustuvaa ja myös väri-ilmaisuun houkuttavaa. Lähtökohtana ihminen, asetelma, maisema tai tila. Maalaus- ja piirustusmateriaalit ovat vapaasti valittavissa, materiaaliopissa annetaan ohjausta. Opiskelu sopii kaikille, joille maalaaminen ja/tai piirtäminen on intohimo: aloittelijoille, alalle aikoville, kauan harrastaneille ja jo kentällä vaikuttaville. Vielä enemmän opiskelusta saa irti, jos on kiinnostunut kuvan tekemisen taustoista ja kulttuurista yleensä.

Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen. Lukukausimaksu 180 € / 14 kertaa. Materiaalit oppilas hankkii itse. Ilmoittautumiset 5.9. mennessä.

KRITIIKKITYÖPAJA

Keskiviikkoisin 14.9., 5.10., 26.10., 16.11. ja 7.12. klo 17–20. Maalausta, piirustusta sekä mahdollisesti muita kuvataiteen aloja harrastavalle. Pajassa käsitellään opettajan antamia, opiskelijan omalla ajallaan tekemiä tehtäviä. Tarkoituksena on opiskella näkemistä, hankkia kuvan tekemiseen tarvittavia perustaitoja, käden ja silmän yhteistyötä, mutta myös hahmottaa ja lujittaa opiskelijan omia, luontaisia ilmaisupyrkimyksiä ja löytää tapoja kehittää ilmaisua.

Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen. Hinta 160 €. Varaa ilmoittautuessasi aikaa ensimmäiselle kritiikkitehtävälle.

TUNTEMATON KAUPUNKI

La–su 10.–11.9. alkaen, jatkossa 2t / viikko. Tule perehtymään kokeneen ohjaajan johdolla paikka- ja tilannesidonnaisen taiteen prosesseihin! Kurssille osallistuminen ei edellytä aiempaa kokemusta taiteen tekemisestä mutta tarjoaa puitteet ammatillisesti haastavaankin työskentelyyn. Jakso alkaa kahden päivän teoriaosuudella (pakollinen) ja jatkuu siitä eteenpäin teoriaa ja käytäntöä rytmittäen, päätyen teosten esittämiseen kaupunkitiloissa ja -tilanteissa. Marraskuun lopussa järjestetään Tuntematon kaupunki -tapahtuma.

Ohjaajana kuvataiteilija Erkki Soininen. Hinta 120 €. Ilmoittautuminen 5.9. mennessä.

KRIITTISEN T-PAITA

Paidan on suunnitellut Sara Milazzo ja se on painettu ympäristöystävällistä orgaanista puuvillaa oleville EarthPositive-t-paidoille.

Kokoina naisilla S-L ja miehillä M-XL.
Värinä keltainen.
Paitaa on painettu rajallinen määrä.

Hinta 22,-

Tilaukset: info@kriittinenkorkeakoulu.fi
tai (09) 684 0010, ma-to klo 12-15.

PUHUJAKOULU

La-su 24.-25.9., 15.-16.10., 12.-13.11. ja 3.-4.12.2011 klo 12-18. Puhujakoulu opastaa osallistujia kohti puhetaidon mestariutta. Puhujakoulussa opit esimerkiksi muodostamaan vakuuttavia argumentteja ja hyödyntämään monipuolisesti retorista osaamista väittelytilanteissa ja puheita laatiessasi. Puhujakoulu on tarkoitettu kaikille ammatikseen puhuville. Oppijaksoissa käsitellään argumentaatiotaitoa ja puhetilanteita, retoriikkaa, väittelyä, dialogia, artikulaatiota sekä esiintymistä ja esiintymisjännitystä.

Hinta 490 €. Puhujakoulu järjestetään yhteistyössä Filosofian Akatemian kanssa.

ARKKITYYPIT OPPAINA

Pe-su 28.-30.10.2011 klo 10-16. Arkkityypit ovat sisäisiä oppaita, joiden avulla voi luovalla ja elävällä tavalla tutustua omiin voimavaroihin ja käyttämättömiin mahdollisuuksiin. Koulutuksessa perehdytään kahteentoista henkistä kasvua kuvaavaan arkkityyppiin, jotka opastavat ihmistä kohti ydinminuutta ja sisäistä voimaa. Koulutus antaa välineitä sekä asiakastyöhön että omaan kasvuun.

Kouluttajana psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki. Hinta 220 €. Lisätietoja ja sitovat ilmoittautumiset 21.10. mennessä: kouluttaja, psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki, 040 707 8157 tai anne.lindholm-karki@kolumbus.fi.

Kriittinen korkeakoulu | Albertinkatu 27 a B 12, 00180 HELSINKI

Puhelin: (09) 684 0010 | Fax: (09) 684 001 11 | info@kriittinenkorkeakoulu.fi

KRIITTINEN KORKEAKOULU
sivistyksen vapaita taitoja